

1.
2.
3.
4.
5.
6.

1730.

1. Fiebiger, Johann Grollub: An et quatenus vidua superstes defuncto marito repetere possit illata secundum statuta Lüneburgensia.
2. Klingner, Johannes Grollub: De pactis contrahendum Divorciis. Vn. Ab. Vergleich. 1730.
3. Linderke de Lütjenwick, Philippus Wilhelmus Albertus Junotherus: De venellis et eorum in feudis non nec un. J. Q. I. venelliferis.
- 4^{1. 20} = Reinccius, Joachimus Tacubus: De quod proceptum iustum est circa superamenta ex prima materialia celebratiue febrili. 2. 9. entl. 1730 - 1767.
5. Reinccius, Joachimus Tacubus: De oris operacione aristotelinum immunito.
6. Reisharth, Tobias Jac: De potestate praestae praeco imperatoris percessionem in alium transferendi.

7. Reinhardt, Tobias Jac.: De jure aquarum metallicarum
casuum singulari vixit von Berg - Wässers. 15
8. Reinhardt, Tobias Jac.: De jure possessionis allodialis
et feudalis conflictu ac utriusque relatione
feudorum competentia. 16
9. Reinhardt, Tobias Jac.: De rebus in dominio publico
existentibus 15
10. Reinhardt, Tobias Jac.: De periculo rei statuae
ante resignationem et in restitutionem judicialem
jur. Sax. Et. ad Dominionum transferendum neces-
sariam in eundem transmitti 16
11. Schmidtus, Christianus Fridericus: De jure fidei-
commissarii in feudo competente. 17
12. Schrakenfels, Fridericus Benedictus: De bonorum
ecclesiasticorum mediatorum et immediatarum

Differentiæ respectu reservati ecclesiastici.

13. Titz, Guedes Fridicus: De privilegiis ad supplicia
Formatorum.

14. Strecker, Com. Wilhelmus: De muliere contra J.P.
Vellyonum et antea. & quæ mulier, obligata.

15. Strecker, Com. Wilhelmus: De differentiis feudorum
hereditariorum atque ex pacto et providentia
Falsorum.

16. Strecker, Com. Guilielmus: De usucapione
jure circa de ipsam.

17. Strecker, Com. Wilhelmus: Custodiam litis ex
fractione[m]! rei mobilis tempore ordinatæ
procc. Med. Soc. veteris pignori dotali et
Fidei, atque illius litione, ad mercedem

concursum temporibus recentioribus primum orti
in Terris Elec. Sax. inefficaciter petentem
... exhereditat

18. Streit, Dr. Philippus, Facult. juridicæ ... Decanus
1.6.3. (ad Disputationem Justielmi Herxii Helle
inuitat).

19. Streit, Dr. Philippus, Facult. juridicæ Decanus:
1.6.3. (ad Disputationem Jacobi Christiani Käpfel
inuitat).

20. Streit, Dr. Philippus, Facult. juridicæ Decanus:
1.6.3. (ad Disputationem in ang. Georgii Christiani
Aunsingeri inuitat)

21. Streit, Dr. Philippus, Facult. juridicæ Decanus 1.6.3.
(ad Disputationem in ang. Jacobi Frederici König
inuitat).

22. Tengell, Ernestus, Facult. juridicae Decanus l. b. s.
(ad dissertationem in auct. Christiani Frederici
Schmidtii invitata).

23. Tengell, Ernestus, Facult. juridicae ... Decanus:
l. b. s. (ad dissertationem in auct. Thomae Joh.
Gruelich Zimmermanni invitata).

24. Tengell, Ernestus, Facult. juridicae ... Decanus:
l. b. s. (ad dissertationem in auct. Frederici Wilhelmii
Künholdt invitata).

25. Tengell, Ernestus, Facult. juridicae ... Decanus:
l. b. s. (ad dissertationem in auct. Dr. Gottlobi
Fehrigi invitata).

26. Tengell, Ernestus, Facult. juridicae ... Decanus l. b. s.
(ad dissertationem in auct. Gottlobi Heinrichi Keltner
invitata).

27. Tenzelius, Ernestus : De restitutione
archae et sponsalium largitatis morte sponsi
vel sponsae interveniente 34
28. Tenzelius, Ernestus : De eo, quod iustum est
circa personas in foro litigantes praesertim
actoris et rei 34
29. Tenzelius, Ernestus : De poena criminis imper-
fecti seu conatus in criminibus. 35
30. Tenzelius, Ernestus : De iure mercatorum
singulari. 36
31. Tenzell, Ernestus : De eo, quod iustum est circa alterum
tantum usurarium.
32. Tenzelius, Ernestus : De impediendi processum
ambagibus.

33. Tengelinus, Inventus: De differentio juris
civilis et Saxonici circa materiam ult.
marum voluntatum.
34. Tengzell, Inventus: De alimentis patri adaltecis
et inesturo praestandis.
35. Tengelinus, Inventus: De minorum restitutionis
in integrum primo capite seu de aetate infirma
36. Ziegler, Aures. Huns: De natalium restitutione
seu legitimatioue liberorum illegitimo.

A
P

I

P. 40

16

Pri. 3. num. 44.

Exposit. 1930 46
5

CONTEMPLATIO
 REPETITA ATQVE POSTERIOR
 SVPERAMENTORVM
 EX PRIMA
 MATERIÆ
 ELABORATIONE FABRILI,
 VULGO

174

des Wald = Spahns,

ID IMPRIMIS PERQUIRENS
 QUOD IN EA CAUSA PRAECIPUE
 IUSTUM EST.

AUCTORE
 JOACHIMO JACOBO REINECCIO.

7. V. D.

HALAE MAGDEBURGICAE
 LITTERIS VESTERIANIS MDCCLXVII.

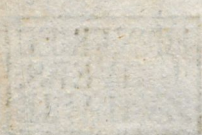

1713

CONTINENTIS
 SUPPLEMENTORVM
 MATHEMATICAE
 TABULAE
 VBI
 JOACHIMUS JACOBI KUNZ
 HADAR MAGYARORUM
 LITTEBVS VESTRARIIS MDCCXIII

1713

VIRIS
ILLUSTRISSIMIS
AC
MECAENATIBUS,
IN
MUSARUM CASTRIS
HEIC VERSANTIBUS,
AC
IBIDEM SEU
DOCENDO SEU DISCENDO
OCCUPATIS,
ET QUIBUS
EXCIPERE EOSDEM CONSTITUTUM
FORE CONFIDAT,
S. P. D.
AUCTOR.

VIRI ILLUSTRISSIMI,

Rerum antiquarum alias non incuriosus, nescio tamen, vnde istud institutum coeperit, quod consuetudo diuturna triuit, vt hoc puncto temporis anniuersarii, no- vique veris hiemi fenescenti adiuncto, tanquam boni ominis causa, id genus strenas inuicem mittant, quæ ab oui aut figura aut ornatu dignitatem sumere putantur, iisdemque fauores & amicitias firmare soleant. Vtcunque habeat, nihil dubito, nihilque metuo ab inuidientia maleuolorum hominum, cum occasio datur, inflam- mandi obtrectatores quosunque, modo offi- ciis honestis eam inuidiam mihi parari intelligant, eaue in gloriam venire, quem dudum vellent ex- tinctum cumulatim miseris affectum. Ecquid autem est, Viri Illustrissimi, ab alba aliqua gal- lina exclusum, quod portem doni? Inter eos nimirum, quibuscum de communibus studiis nostris singulariter aliquid agitare dudum in vo- tis habui, vel imprimis occurrebatis, Nomina
 Illu-

Illustrissima, modo tempora ob cladem & publicam & priuatam hæctenus fere extremis miseris transigenda ad commentationem aliquam satis accommodata contigissent, quam dicare iisdem non subuerer. Suscipietis igitur, quod etiam atque etiam contendo, donec quidquam majori cura atque limatius elaboratum obueniet, tuendas hasce meas curas et cogitationes posteriores, adjectas dissertationi inaugurali iuridicæ ante multos annos habitæ & nunc recusæ. Non deerunt autem fortassis, qui causentur, leuius esse hoc munus chartaceum quam pro decencia istud offerendi viris tam eminenti stemmatum, meritorum, honorumque in gradu positis, ceu ouo recenti vix comparandum. Proinde, si videbitur, aut fingant isti, quibus neque nostra ad palatum sunt, neque omnino sapientia veterum placet, ipsimet lactucas suis labris similes, aut faciat non nemo interpretando, vt lulum credat fabulamque, qui ipse totus sit in eo, vt fidem faciat dictis apud alios, quibus se maxime diffidere, factis comprobet. Mihi tamen integrum erit instare narrando, vt sentiat enunciati persequentissimum.

In finibus Lyciæ hoc contigisse ait Poëta, vt illuc tenderet Latona puerpera, longoque

itinere defatigata, eo grauius & ardentius sitiens aquas, illas prospiceret in quodam lacu imas valles irrigante. Rusticam gentem, quæ ibi opus faciebat, istam peregre venientem & procumbentem in genua vetare; filiam autem Cæi hos barbaros sic alloqui: quid prohiberent aquas? quarum sit usus communis a natura maximis largitionibus factis concessus; ad publica munera capessenda se venire, quæ tamen vt dentur supplex oret. Nihil fore etiam, quod vereantur ne beneficio vteretur insolentius aut in abusum verteret. Quid multa? pergit Latona, mater videlicet earum artium, quæ non tantum ad humanitatem pertinent, sed ex quibus informentur homines, vt secundum naturam viuant, eandemque sequantur:

Hausus aquæ mihi nectar erit vitamque fatebor

Accepisse simul. —

Enimuero nihil aut blanditiarum aut extremæ necessitatis, vt teli a fortuna aduersa immissi, mouere potuit homines istos barbaros atque immites. Perseuerabant hi in incepto obstinatius prohibendo supplicem, additis minis, nisi mox loco cederet, tanquam proprio, neque vllis parcebant conuitiis contumeliis &
ma-

maledictis, quibus discruciant immerentem & meliore fortuna dignam; quin laborant manibus pedibusque, ut turbent puros fluminis latices. Quid agat igitur aduena alienigenarum hominum studiis atque externa virtute priuata? Certissime persuasa, non satis fore, si verbis minoribus, quam pro dotibus diuinis aut indignis supplex fieret, illud vnum restabat, ut imploraret opem summi rerum moderatoris. Nec spes confisa Deo fefellit eam. Viuit in isto stagno agrestis turba, quam iuuat esse sub aqua, sub aqua satis turpis sua impudentia atque exercenda litibus lingua, neque hic mutata specie hominum, quæ ipsis decesserat, mores mutant, aut istum inuidiose criminandi habitum, qui voce jam rauca non cessant alios quamuis innocuos & viros melioris notæ, nec exceptis qui inter decessores principes fuerant & summi, maledictis proscindere, ut facile agnoscantur seriphix ranæ, deportatione in scyrum multandæ, ut tandem obmutescant a maledictia & loqui discant, quæ publice profint.

Absoluta fabula, quæ acta fuit quondam, non inutiliter quæreretur, vtrum fortassis nunc quoque, eadem ludatur mutatis tantum personis

nis? Quin subeat fore, vt porro id ipsum agant, similemque exitum fortiantur fatui profeleni.

Sincerum literarum bonarum studium est, quod impellit cogitque rem narrare hoc magis dolendam, quo major dimicatio, quo vicinius est discrimen, quorsum adducuntur incurfuræ non tantum fortuna, sed & ciuilis officii probitas. Quemadmodum enim contactu in hominibus morbi vulgantur; ita qualiscunque sit ora, quæ in opinionum peruersitate versetur, mira facilitate trahet alias ad deprauandum paratas. Quis quæso, commoratus inter barbaros longa consuetudine, non ipse quoque euadet tandem eorum similis, sic vt inter Baldos Accursios, Dinos, Castrenses, ejusque farinae alios, puritatem latini sermonis corrumpat? Quam ob rem bona vix discet juvenilis ætas, nisi a bonis. Cum igitur nihil verius sit, sententia Socratis, qui rogatus, quid deceret olere senes? respondit: probitatem; iterumque deinde rogatus vbi hoc vnguentum venderetur? reposuit istud Theognidis hemistichium:

ἑθλων μὲν γὰρ ἄπ' ἐθλων διδάσσει. *Judsi stuloida*
 Illud ipsum non neglexisse, a perniciofa vero improborum hominum consuetudine non minus

nus atque a barbarie plerorumque Nominali-
 um nostræ ætatis cauissè sedulo, in parte beati-
 tudinis veræ non minima pono. Sed oportet
 porfus sic animatum, quotiescunque contige-
 rit, vt in se tanquam fortunæ ludibriis exposi-
 tum omnia turpissimaque maledicta conferan-
 tur, res, non verba, ad purgandum se parare.
 Quantacunque enim iure ciuili unquam proposi-
 ta fuerint aut præmia virtutibus, aut supplicia
 vitii, falli tamen reor, qui putauerint, eam
 vim inesse legibus, qua vir bonus fiat quisquam.
 Virtus quippe si modo tradi ratione quiuert,
 vix credendum est, hoc fieri posse minis, aut
 vi metuque, sed magis instituendo et persua-
 dendo eam tradi necesse foret. Scilicet, quam
 sit pulchrum, cauere omne malum, ipsum qui-
 dem illud etiam sine cognitione juris scire pote-
 ramus. Sin quis dubitet de eo, qui aliis in hi-
 storia Romana princeps visus fuerit; numne sui
 temporis fortassis viro, non vltra prospicere da-
 tum fuerit, vt non nisi Romano more loquere-
 tur, cum aperte & confidenter inquit; nulla
 ingenia tam prona ad inuidiam esse, quam eo-
 rum, qui genus ac fortunam suam animis non
 æquant, quia, virtutem vt bonum alienum
 oderunt; hunc minimum experientia, si vide-
 bitur morum sanctitatem sequi non minus, at-
 que

que modestiam æquitatemque, aut animi altitudinem, latere non finet, eandem huic quoque seculo maculam adspergi, quod sæpius nec pauci illo haberi cupiant tales, quales esse sibi imponant, utcunque spectatæ virtuti invidentes, cuius fatentur duriores esse conditionem, quam incognitæ. Neminem autem recte beatum ferri opinantur, si non, quod illius virtuti fortuna conjuncta sit, quæ maxime splendeat. O vanam vero, nec in vllas partes defendendam, imo radicitus ex hominum animis extrahendam persuasionem! Hi certe non possunt non in suspicionem venire, quam metuant bonum quemque & virum et ciuem, de cuius pretio nolint statuere quidquam præter hujuscemodi visionem externam & aduentitiam in rebus ad voluntatem nostram fluentibus. Habeat sane multum difficultatis, non modo stimulos doloris, sed etiam fulmina fortunæ contemnere. Ut tamen periculum faciat, licebit, modo innocenti, religioso atque constanti, qui in se tanquam ipsa nitatur conscientia. Hæc etenim, quemadmodum magnum alias solatium est; ita cum stabilitate copulata faciet in aduersis non minorem reuerentiam aduersus eum adhibendam censeri quam conciliare ipsi posset in rebus secundis magnus meritorum cumulus.

erp

X

Sapi-

Sapientes certe & probabiliori gustu præditi eundem æque amabilem futurum augurabuntur, vna vice ob animi moderationem & æquitatem, altera vero propter robur et gravitatem, cujus magnitudinem nec superare queat conditio lautissima, neque deprimere tenuissima, vt potius vtraque nobilitatus nec immerito audiat. Quem autem fugit? Existere etiam injurias sæpe calumnia quadam et nimis callida vel malitiosa juris interpretatione, quæ summum jus commutet summa iniustitia; vt longe tum præstent quæ sine omni arte prudenter administrantur judicia præ tali astutia, quæ magis faciat ad decipiendum, quam ad iudicandum. Hæc nimirum est illa sine morfu perniciosa vis reguli, cujus per figuram Aegyptii sacerdotes sensus mentis effingere consueverunt, non ignari, quæ ratione sic animati conficere homines tentent; vt quæ palam morfu infixio dicere non audeant, ea clam auribus principum insufurrare contentur, quo diluendi causa præripiatur: Frequens jactatur hujuscemodi querimonia de locis, quæ circumstant, et temporibus quæ incidant, cum ea quæ maxime digna sunt iusto homine, eoque quem virum bonum dicimus, sic commutantur, fiuntque verborum lenociniis ex fuce contraria, si non ad fundamenta iustitiæ prima refe-

rantur. Quam facile igitur his prætermiſſis, vt a vero falſum, ab albo nigrum excutiat, contingere, et quotum cumque non ſic delatum extrema quæque pertuliſſe fatendum eſt? ſed quia noſtrum non eſt percontari, an res cuiusuis factis ſaluæ ſint, aut quibus viis huic calamitati aliquando obuiam ire licuerit? nunc quidem nihil habeo, quod tandem adjungam. Viri Illuſtriſſimi, præter id, quod Veſtri cauſa maxime in votis eſt, quorum quiſque ante alios apud nos præſtat non tantum aut genere ſummo, aut dignitatis pari gradu, ſed morum etiam ſuauitate atque indefeſſo bonarum litterarum ſtudio, et quos fortuna ſuprà inuidiam etiam poſitos eſſe conſtat. Quamobrem facietis, vt experiar inpoſterum me haud ingratiis veſtram humanitatem appellare, quæ afflicto facile adlata conſolatione excitabit tot tristes caſus ſuſtentatura. Euenient vtique optata, et videbo his oculis Vos cum familiis ſplendidiſſimis ſemper ſaluos, incolumes florentesque vivere ac ætatem tranſigere juſtam. Id ipſum vult, quo nunc riuos claudo, et quo nec anti- quius quidquam eſt aut magis latinum, valete et me amate. Dab. Hal. Saxon. VII. Kal. April.

PRÆ-

PRÆFATIO.

Specimen dare iussus publicum, quo
via mihi aperiatu ad consequen-
dos in vtroque Jure honores sum-
mos, cogitare cœpi, qua de re po-
tissimum differerem, & venit mihi in mentem,
quod persequi constitui argumentum, præ for-
mari oporteri opera fabrili prius materiam ædi-
um, quam spectet ad subditum cura, eandem
plaustris impositam deportandi. Hoc ipsum per-
ficere conabar, primum ordine explicans, in
quo illa opera fabrorum, ligna dolantium, quam
sub nomine *der Bewaldrung* indigitant, con-
sistat,

A

fistat, quæque eandem circumfent; postea quibusdam positis principiis monens, quid circa operas hominum obsequiales, imprimis ædilitias, iustum videatur: tum denique famosam illam quæstionem; An & quatenus rustici teneantur vehere dominis materiam, nullo tum artificio elaboratam, quam curta hoc suppellex permitteret, penitus excutiens. Enim vero quum in prolixiorẽ hæc opera excreverit tractationem, quæ jam prelum expectat; nunc ne plane aliud agam, simulque temporis parcam, quo vtor sat brevi, ad summam hæc redigere in animum induxi.

Ut fugiam magis recordationem apud Lectores hic excitatæ expectationis eorum, quæ aliquando in commentarium multo pleniorẽ referre institueram, fecit injuria temporum et casus belli, quem satis desistere numquam potero, cum non paucis quondam civibus communem, alias satis notum. Consumserunt enim anno supra M. quingentesimo et sexagesimo, (vt tam inclementis fati funestique tristissimam imaginem, paucis expediam,) flammæ fulva et tortuosa volumina totam domum, omnemque in bibliotheca instructa librorum etiam Msct. copiam, & quicquid erat reliquæ suppellectilis. Alia autem istis diligentius a nobis digestis consentanea, quibus interea in publico verbari contigit, videlicet *dis. de odio operarum ædilitiarum immerito*, *infecundæque meditationes in rem rusticam & fabrilem*, & denique ipsa *Commentatio de rustico quondam seruo*, subita fere & ex tempore sunt scripta et pars non minima ex itinere confecto; non sane, quod operæ presserint, sed aliquid dandum fuerit contentioni amicorum, qui talia pepigerant, probe gnari, negotiis forensibus quotidie occupato integrum vix fore limam adhibere, & singula semel iterumque exponere.

lire. Excitare poteram, nescio quo auctore relata in vita Celeb. *Estoris* ap. Weidlich zuverlässige Nachrichten von iestlebenden Rechtsgelehrten, nisi habuissem, quam obrem antestarer, ejusdemque causæ commonescere nimium credulos e re fuisset. Præclara utique conscientia sustentor, quicquid exarare institui unquam, in eo semper ex bona fide egisse, neminem mordere ausum, aut cum quoquam viro docto contendere immoderatus; tametsi non raro dissentire coegerit veritas, quam plerique in vocabulis & cujusvis rei nomine aut malent aut averfantur præ ipsa re. Pepercisse me literis aliquando, imo chartæ & tempori, fateor; quum forent & deferrentur ad me, quibus esset tantum otii, ne dubitarent aduersus me calamum stringere, digladiaturi quoque, si quid responsi dedissem. Talem vero qui se tota vita gesserit, eum boni viri nomine non indignum existimabunt æqui doctrinarum arbitri; si vel maxime acutius sibi cernere videantur, & meliora exhibuisse, deque statu hominum, imprimis horum qui rui degunt, ex medii ævi rationibus dijudicando, ne cospicerent nobiscum, cauisse.

§. I.

ITaque consideraturo, quæ rubrum præ se fert, jura saltem potiora *SVPERAMENTORVM* ex prima *materiae elaboratione fabrilis*, nil attinet dicere de dominis prædiorum hereditariis, operam, cujus mentionem injecimus, fabrilem, conducentibus; neque ad fabricam, ubi tractant fabrilis fabri, (qui audiunt materiarii alias) progrediens, sollicitus ero de horum appellatione, origine, ordine, juribus aut collegiis, multo minus in eorundem fraudes altius inquiram; nec magis desudabo in multiplici materiae significatione euoluenda. Illud tamen sicco pede præterire non debeo, quod non ita diu a non nemine relatum accepi, alicubi in Thuringia separari suis institutis fabros syluestres vrbicosque, *Wald- und Zimmer-Meister*; quemadmodum nec hoc piget didicisse, quæ

quæ Græcis est *Μα*, vulgari sermone vsurpata de arboribus ad ædificia destinatis, sed nondum dolatis, eandem latinis MATERIAE nomine significari. Vtpote *VLPIANVS* ac *PAVLVS* fuere nec primi, nec foli, qui per *l. 55. Et 56. ff. de legat. III. l. 167. Et 168. ff. de V. S. lignum & MATERIAM* subtiliter distinxerunt.

Tria potissimum in hac §. occurrunt, crebra animadversione perspecta, neque obseruatu inuicilia. Vnum sunt istæ fabrorum artes, quæ sæpius in fraudes degenerant, quarum numerum inire difficillimum fuerit. Nemini autem propter negotiorum ambages & ancipitem rationum diuersarum circumstantiam dubium inexploratumque fore crediderim, utrum illæ superamenta etiam ex prima materia elaboratione attingant? Euoluas modo libellum, qui inscribitur, *Betrug's Lexicon*, autore *G. L. Hoenio*, sub voce, Zimmerleute, p. m. 450. seq. vbi has cautiones suppeditat. 1.) Keinen Zimmermann einen weitläufigen Bau alleine anvertrauen, man sey denn von ihme, daß er in der Architectura ciuili wohl versiret, versichert. 2.) Bey Ausführung eines Baues von Anfang bis zu Ende deselben einen verständigen Bau-Inspectorem zu halten, wo man nicht allenthalben dabey seyn kann, oder des Bau Wesens unfundig ist. 3.) Mit dem Zimmermann einen schriftlichen Bau-Contract zu machen, und darüber fest zu halten, auch nicht leichtlich die Helfte oder sonst etwas voraus, oder ehe zu bezahlen, bis der Bau nach angegebenen Modell auf Grund und Boden stehe.

Inquis: quo experimento adhibito discas maxime; vtrum probum tibi magistrum rei efficiendæ delegeris. Ego vero non putarim hoc fieri ab vilo posse, vt assequatur, nisi artis perito, quæ inter ipsos fabros sic latet, oblibrorum, qui illam recte tradant, penuriam, solaque experientia, h. e. oculis haurire licebit, quid e re, & quibus adminiculis ad faciendum opus sit? Quid? quod ne sic quoque plerique capiant, quod in occulto stat & odorare saltem oportet sagaciores. Hinc fortassis ex more operarum a fabrica obducto funiculo arcen- tur spectatores siue otiosi, s. curiosi, quod vocant *das Schnüren*.

Sic.

Siccine, urges, me ἀνατιφώνητος relinquis? Dabo sane responſionem, non aliam tamen, præter hanc, quam a Viro, vt honoratiſſimæ imaginis ſic æconomicis in rebus natura uſque callido non ita diu palam factam, quamque, ſi ita videbitur, accipies. Ait ille: Wenn ich einen Zimmermann auf die Probe ſtellen will, examinire ich ihn, ob er die Schiftung mit aller Zubehör, als Winderkehr Grad-Sparren, Schift-Sparren, Stich-Balcken, u. d. g. mehr, in regulären oder irregulären Gebäuden wohl verſtehe? Deſgl. ob er auf dem liegenden Stuhl zu bauen wiſſe? Wie auch ob er von Häng- und Spreng-Werken eine Idee habe? Das ordinaire Holz ausarbeiten und abbinden wird ohnehin von einen jeden Zimmermanne erfordert. At hæc quoque a multis fabricorum & tignariorum pueris fruſtra expectari, non ingenio tantum, ſed inſpectis quoque experimentis dudum cognovi.

Pergo ad alterum, nempe iſtud fabricorum ſylueſtrium vrbicorumque diſcrimen, quod tantum non vbivis ſeruari conſtat. Neque tamen nouiter inuentum exiſtimauerim, ſed diu notum, ſi recte intelligantur verba Diplomatis Ottoniani exhibiti ab Hundio in Metrop. Salisb. P. 1. p. 227. indeque repetita a Viro proſus incomparabili, qui ante annos quadraginta & plures Fridericianam ornauit, Gundlingianor. P. 26. Sect. 2. §. 9. Ibi hæc in modum eloquitur: Ich bin einmal in die Wald-Sachen verwickelt worden, darum, will ich auch etwas von den aureariis melden, worvon in einen Diplomate Ottonis M. ſo er dem Stifft Regensburg ertheilet, Meldung geſchiehet. Ein gelehrter Mann hat mich durch einen Studiosum erſuchen laſſen, darüber nachzudenken, und ihm ſolches wiſſen zu laſſen, welches ich alſo hiermit bewerkſtellige. — Du Fresne hat vermeynet die aurearii wären Goldſchmiede, gleichwie die brunearii bruniarum confectores oder Harniſchmacher wären. Es iſt aber viel wahrſcheinlicher, daß man durch die aurearios Wald-Leute, und durch die brunearios Fröhner verſtehe. Ein jeder, welcher ermeltes Diploma mit Bedacht lieſet, wird erſehen, daß Otto der Groſſe ſeinen Königl. Hoff mit allen Waldern, Förſten, Förſtern, Zeidlern, Hinterſaſſen, Huſſnern und aureariis dem Biſchoff Michael und ſeinem Stifft zu eigen übergeben. Was ſollen allhier

A 3

Die

die Goldschmiede und Harnischmacher machen? Nur heißer Wild, auch ein Wald. Ein Auerochse ist ein Wilder Ochse, ein Auerochse ein wilder Hahn, die sich in düstern Wäldern aufhalten; also daß aurearii gar füglich Wald-Leute bedeuten können &c. & mox: so wenig als er, (du Fresne) weiß, was aurearius u. brunearius sey. Eine Urkatte ist eine Wilde Kaze oder auch Hermelin. Es meritirt, daß man des Hrn. von Stade Untersuchung u. Erforschung des Wörteleins Nr. lese, p. 840. (Der Erläuterung teutscher Wörter.) *Hicce penitatis, vix ambiguum reputauerim, sub nomine aureariorum Ottonem M. Imp. quam maxime etiam comprehensos voluisse die Waldmeister, i. e. fabros tignarios qui operam collocarent suam in prima materiae elaboratione. Succedit denique ipsa hæc materia, separanda ab arboribus & ligno Bauholz. Quemadmodum, enim Rei appellatio, quod in philosophia juris explicandum venit, satis late patet & ultra etiam pecuniam, cum Paulo andore in l. 5. D. de Verb. Signif. nec dissentiente Vlpiano in l. 1. de reb. cred. ea quæ extra computationem patrimonii nostri sunt, continet, neque tamen unquam ex mente Iurisperitorum veterum significatio ejus vocis cætera rerum genera ita transcendit, vt ap. Philosophos, quicquid est *aliquid*; sic habendum quoque de materia, quam alio sensu accipiunt, qui mente tantum, alio, qui oculis eam aut tactu vsurpant. His nimirum materia fere est in quouis rerum genere ea pars vilior, quæ maxime patet sensibus. De formæ vi et beneficio sic habent, eam sola vtilitate sentire, & tamen ipsam, excepta specie, procul abesse a sensibus: adeo, vt quicquid præclarum vsipiam sit, id minus in conspicuo esse consueverit. In quo enim vim suam hoc exterrat maxime, vtpote in semine, de eo vix dici posse, quam sit res minutula, quamque abdita, quam non lenocitura ad spectum, quam non ostentatrix sui? Naturæ igitur est primum, deinde artis multæque operæ, id omne explicare & proferre ad penitus introspicendum, quicquid natura in latebras abdidit sepe altiores, quam opineris.*

§. II.

Scilicet ratione docti, nomine vulgus lignorum genera discriminant. Pari studio ea diffeant efformantque
fab-

fabri, opera certe consideratione & commemoratione digna. Gradus operarum, vtor verbis Dn. BERGER. *Oecon. Jur. L. 1. tit. 2. §. 8. not. 3.* quas faber lignarius elocet, sunt: das Bau-Holz 1) fällen, umbfällen, 2) ausästen und abwipffeln, i. e. den Giebel oder Wipffel abkürzen, contrarium est: unausgeästet und unabgewipffelt, 3) abschälen, i. e. die Schaale oder Rinde, iedoch ohne Abhaunung der Späne abbringen und bewaldrechtigen, i. e. mit Bloch- oder Band-Aerten nebst der Schaale die grossen Späne abschlagen, contrarium: rauch, unabgeschälet, unbewaldrechtiget Bau-Holz. 4) Beschlagen, zimern, ausarbeiten. Contrarium est: halb oder nicht ganz beschlagen Bau-Holz. 5) Abbinden, und 6) aufrichten. Eadem plane habet *Id. in El. Disc. forens. p. 1774.* vt constat se ipsum Virum Illustrem exscribere non dubitasse, quo minus mihi vitio vertendum fuerit, si verbis ipsius, quæ nimirum ad Rhombum pertinere putauerim, eam rem hic exponam, quod eo lubentius facio, quia nemo alius mihi innotuit, qui hac de re diceret plura. Ex inferius autem dicendis quilibet facile perspiciet, in illius, aut cujusquam alterius verba me quidem jurasse neutiquam.

Miram quidem et prorsus diuinum opus est ea cura, quæ hominibus varias societates, pro cuiusquæ vitæ genere ac studio, atque, multiplici indigentia appetentibus, modo ingenio valentibus, sic exsuscitat, facitque animos ad rem gerendam majores, vt ad artes plurimas inueniendas ipsa sua inopia, tanquam acerrimo necessitatis teloadacti, rapiantur; quibus demum sibi suisque posse sufficere credant. Sapienter hoc ipsum naturæ institutum describit Poëtarum in Latio princeps. 1. *Georgic. v. 120. seq.* vbi præter cætera limpidissimis verbis expressa hæc legas velim & memoria teneas, quæ ad fabricam facile accommodentur.

Tum

Tum ferri rigor atque arguta lamina ferræ,
 Nam primi cuneis scindebant fissile lignum,
 Tum variae venere artes. — — —
 — — — Labor omnia vincit

Improbis & duris vrgens in rebus egestas,
 Etenim nec silentio premit tandem:
 — — — Sic omnia fatis

In pejus ruere ac retro sublapsa referri
 Non aliter, quam qui aduerso vix flumine lembus
 Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
 Atque illum in præceps pronò rapit alveus amni.

Vt vero necessitudinum constat esse gradus, eorundemque computum; nec minus cognitio hominum gradum aliquem obtinet non quemvis, aut summum; deinde locantur etiam quodam gradu, non quolibet ipsorum utilitates: Sic operarum quoque discrimina habent, ut arte aut careant, aut ad eandem fiat tum accessus, tum recessus. Quot enim, quamque largis, vacant intervallis, si ad architectum, qui ex arte operis rationem præscribit, referas operarios, qui nec iudicium suum, sed tantum operam adhibent juxta præscriptum, rarius autem ex se paratos ad rem quamque adfabre efficiendam. Nec sane est cujusvis; imo paucissimorum, ut absoluti operis specimen artificibus quisque præscribere possit; et quotusquisque, est horum, qui ipso opere, tanquam Polycletea norma exactam ad amissim omnium inter se partium commensurationem comprobent? De materia quidem, qualem natura præstat, ad opus seligenda, egit Vitruvius, qui solus nobis ex antiquitate scriptor de Architectura restat. L. 2. ad illius vero dispositionem, ut in ratos ordines adducatur, pergit instruere sequente. Facile patior, ut hunc quisque ad manus habeat. At quid sciet rudis ab arte tignaria, quæ materiæ præparationem nobis polliceatur, totidemque vocabulis propriis, qualia sunt, quos vocant terminos technicos, ipsa abundat?

§. III.

Mea quidem sententia non satis liquet, operæ fabriles a Dn. BERGERO, vt memorauimus, sub *n. 2. 3. & 7.* descriptæ, apud Romanos num eadem similitate ratione fuerint discretæ? an vno potius vocabulo reddantur, quando videlicet dicunt materiarios ligna dolare, quod istis proprium esse patet ex *l. 235. ff. de V. S.* & puto quod nihil, aut non fere multum opere differant, quæ eorundum sunt, deruncinare atque asciare. De eo autem multo sum certior, quod etiam magis scire interest, olim non secus ac hodie fabricæ artis peritos dispositam initio, præformatamque quodammodo materiam, dehinc exasciare, edolare dictos fuisse, præpositione *e* vel *ex* perfectiorem operis elaborationem, hanc autem tantum non plane absolutam indicante. Denique expolito, cuius mentionem aliquoties facit M. TVLLIVS Romanæ eloquentiæ parens alique scriptores, vltima videtur, quam coordinatio excipiat, opera; nec multum ambigo a poliando hodiernum politores, *Politer* nomen ducere eos, qui sunt inter boëthos præcipui aliisque peritiores, vt de opere ad amissim conficiendo aut confecto ipsi iudicium ferre, sociosque adhuc rudiores instruere valeant.

Ecquid autem architectus, quo fines attingat, meditatur? Scilicet, si non displicuerit Dionysii sententia, in Opusc. de collocat. verbor. quibusdam similitudinibus vtentis, id satagit potissimum, cum materiam parauerit, ex qua domum ædificaturus est, lapides, ligna, tegulas & id genus alia, dum ex his opus suum constituerit, vt primo, cum quali lapide vel ligno vel latere, qualem connectere lapidem, lignum, laterem oporteat; deinde, quomodo vnumquodque eorum conformatum, & in quo latere collocandum sit; tertio, si aliquid non sit suo loco aptum, id abiciat, recidat & congruum reddat. Illi itaque, qui seiat facere, & scire faciat id ipsum alios, vt liceat toti in hoc

B

scien-

scientiæ fundo versari, non abs re erit, si finitor audiat earum rerum, quæ sibi occurrent vsquam; etsi valde timeo vt hoc satis faciat ad experiendum, nisi quod ætas nostra potuerit vera rerum vocabula dudum amisisse.

Omnia autem opera, quam præstare queant fabri tignarii non inutilem, in eo potissimum versatur, vt nec firmitudine nec concinnitate operis neglecta, maximo tamen studio incumbant parcendis materiæ & sumtibus faciendis. Etenim quotiescunque non contingit, vt puldenda inopia vexet eos, qui ex ædificandi ardore ceperint ante voluptatem non minimam: quantum etiam domuum aliorumque operum numerum animaduertas, quæ vacanter atque inaniter in iisdem accumulata materia parum stabilitatis promittant? In quibus autem partibus talis profusio maxime conspicua sit, id intelliges ex querelis cuiusquam fortassis Ruperti, quem suo malo, neque hoc minimo id expertum fuisse, ad suspicandum ducor. Neque enim puto committere illum, vt voeem diligentius requiras ab ipso, qui palam hunc in modum fermocinetur. Die Verschwendung des Holzes der Zimmerleute geschieht mehrentheils im Dachwerke, da sie mit Windrößen und zu vielerley Bändern das Dach nur verbauen, und doch keine Festigkeit heraus kömmt. Bey den Stockwerken versteht sich von selbst, daß Säulen, Riegel und Bänder seyn müssen. Durch letztere verstehe ich aber nur kleine Bänder auf den Ecken des Gebäudes, welche in Gestalt eines lateinischen K. seyn müssen, und mehr Festigkeit, als die langen Bänder oder Streben in den Ecken und Querstämmen geben, auch der Fäulung nicht so exponirt sind, als die langen Bänder, welche auf der Grundschwelle stehen, und wenn diese vom Schwamme und der Fäulnis angegriffen worden, nothwendig auch corrumpiret werden müssen, wodurch denn das ganze Haus schwach und baufällig wird. Bey den Dachwerken halte ich vors beste daß man die Kehlbalken nicht einplatte, sondern einzapfe, desgleichen die Sparren oben in einander zapfe, oder wie es die Zimmerleute nennen, mit der Schere zusammen schneide. Zur Festigkeit und Verbindung eines Dachs, das schwer ist, und mit Ziegeln gedeckt wird, gehört ein liegender Stuhl. Die stehenden Stühle
be

beschweren nur das Gebäude, verbauen den Raum, tragen nicht viel zur Verbindung und Befestigung des Daches bey, und erfordern doch eben so viel Holz. Wenn man nur ein leichtes Dach bauen will, das keine Ziegeln tragen soll, so kann man der liegenden Stühle und aller übrigen Verbindung ganz überhoben seyn. Hat solches zwey Walm-Seiten, so braucht man weiter gar nichts zur Verbindung und Befestigung desselben, weil die beyden Wälm sich gegen einander streben, und die Sparren durch die Latzen genugsam befestiget und in Aequilibrio erhalten werden, daß der Wind sie nicht wankelbar machen kann. Macht man aber ein Dach mit zwey geraden Giebel-Seiten, so setzt man zu Befestigung derselben auf jeder Seite von innen des Dachs zwey starke Streben, welche an den Sparren lauffen, und oben, wo der Giebel gebrochen, am Kehlbalcken, unten aber bey dem 4ten oder 5ten Sparren auf dem Balcken mit einem Geißfuß eingeschnitten und angenagelt werden. Beyerspahrung des Arbeitslohns kommt es auf einen treuen, fleißigen und in seiner Sache erfahrenen Zimmermeister an. Durch Menagirung des Bauholzes wird auch die Arbeit und der Lohn erspart.

§. IV.

MATERIAM igitur ASCIA EXPOLITAM atque perfectam, illi, qui artem structoriam profitentur, vocant: **zimmerrecht**. h. e. tam JUSTE elaboratam, vt magister fabrorum non habeat quod in ea desideret vel culpet, dum videlicet ea LL. suæ artis conveniat & secundum easdem debita diligentia fuerit efformata, de quo jure s. justitia fabрили loquitur *Syrac. c. 38 v. 38.* vbi habetur: *καρδίαν ἀλλε δόσαι, it. συνέλεσαι έργον,* à LUTHERO reddita: **daß es recht werde, & daß sie es vollenden** *conf. Prov. 26. v. 10.* Quia autem coguntur fabri sæpissime operas elocatas præstare situ loci minus appposito, nec vndiquaque libero, in sylva nimirum vel prope eandem,

propterea, quoniam arborum cæsarum moles haud patitur, vt alio prius devehantur, quam detruncaverint ligna, quæ pertinent ad focum, ædificiis parum vtilia, quam operam vt a fabrica absoluta merito discernerent, nomine quasi aduerso *waldrecht* designare ipsis visum fuit, commonstraturis, materiam arte non tam exquisita, nec exactissima cura politam, quam quidem secundum regulas fabriles loco commodiore effecissent, attamen *IUSTE*, pro conditione positus locorum & quæ circumstant alia, præformatam, *es sey nur aus dem gröbsten gearbeitet*. In ipso vero opere crassiore miram fabrorum accuratoremprehendere neutquam diffiteor.

Vt certum quid sciremus de gradibus operarum fabrilium, aduertendum vtique erat potissimum ad fines. Ita non admodum difficile fuit ad cognoscendum, mira accuratorem opus esse in rebus eum inueniendis, tum componendis, vt ædificia, quæ parantur & diuturnitatem ferant, & commoditatem & decentiam. Quapropter materia, quam sit diues, quamque selecta, non erit ideo proba, nisi adhibeas fabrum, qui obsequio manuum artis suæ ministrarum ad res omnes abutatur, ne opus unquam frigescat. Quid ergo prius hic faciat quam vt robora exalburnet, detrahendo istam mollem ac pessimam ligni partem, quæ, teste Plinio, etiam in robore facile putrescit, & teredini obnoxia est; de quo obiter monui infra §. 7. Syracides, l. c. non neglexit suum cuique opus tribuere, in verbis; *ἔτος πᾶς τέκτων καὶ ἀρχιτέκτων, ὅστις νύκτωρ ὡς ἡμέρα διάγει, — εἰς τὸ ὁμοίωσαι Ζωργαφίαν*. Longe aliter facit, quicumque nec sibi nec aliis sapit, cui parum curæ est τὸ τελέσαι ἔργον, quin πολλὰ χεϊμάζεται — συντρίβεται γὰρ ἢ ἐκτασις αὐτῶν κ. τ. λ.

Ad rem domesticam autem attentiores, quibus remedia inexperta suspecta sunt de trabibus maxime liminaribus conseruandis, ne materia vitium a putredine, aut in ligno nascentium vermium, s. cossorum quocumque, nec non fungorum, alioque morbidarum arborum

sum.

numeroſo genere contrahat; dudum cogitarunt de tutioribus, neque
 ſe reperiſſe talia deſperant. Nuper & quid dico, nuper? vix menſis
 elapſus eſt, quum denuo hanc cantilenam ingeminaret Auctor aliquis,
 ſi non plane incertus, nobis attamen parum cognitus, plus centies an-
 te auditam. Wenn das Bauholz, ait, zu unrechter Zeit gefällt,
 und da noch viel Feuchtigkeit darinnen befindlich iſt, verbauet, u.
 ſonderlich vermauret wird, hat man ſich freylich von ſeiner Dau-
 er nicht viel gutes zu verſprechen, und am erſten werden die in die
 Mauern gelegten Balken-Köpfe und Spitzen faulen und von den
 Würmern angefreſſen, welches leicht den Einſturz der Säle und
 Zimmer, und eine koſtbare und beſchwerliche Reparatur verurſachen
 kann. In ſolchen Fall, pergit, iſt eines der beſten Verwahrungs-
 Mittel, daß man auf dem Bau-Platz die Köpfe und Spitzen der
 Balken, ſonderlich auch, wo ſie abgeſäget worden, mit dünner
 und warmer Wagenschmiere oder Theer wohl beſtreiche, und ſol-
 ches nach etlichen Tagen abermal wiederhole, welches die Köpfe
 und Spitzen vortreflich conſerviret. Mit andern Gebäulce, Säu-
 len, Kiegeln ꝛc. die ſich in Wänden verblendet oder berohrt be-
 finden, läßt ſich ſolches nicht wohl thun, hat aber auch nicht ſo
 viel Gefahr auf ſich. Wenn man es aber darauf wenden, und
 einiges Holz oder Tafel-Work vor den Wurmern bewahren
 wolte dürfte man ſich nur eines doppelten Anſtrichs mit dem
 Kühnöl bedienen, welches der Fäulung und den Wurmern wie-
 derſtehet. Facile eſt iſta componere cum alterius reſponſo ad eandem
 quaestionem propositam, hujus tenoris: Das Bauholz vor Wür-
 mern zu conſerviren, iſt wohl das beſte Mittel, ſolches zu der Zeit
 zu fällen, wenn der Saft zurückgetreten, die von Martini bis zum
 1 ſten Februarii. Jedoch habe ich wahrgenommen, daß der Mond
 einen groſſen Einfluß darauf hat. Ich habe Holz im December
 im neuen Monden fällen und bauen laſſen, welches der Wurm
 eben ſowohl, als wenn es in vollen Saft geweſen, gefreſſen, und
 dadurch das ganze Gebäude ruiniret hat, ſonderlich bey Kiefern
 Holz, als worinnen der Wurm ärger iſt, als in Fichten und Tannen.
 Hingegen habe ich vor 20 Jahren aus Noth im April Mo-
 nath müſſen Kiefern Holz zum bauen fällen laſſen, welches aber

im letzten Viertel 3. Tage vor dem neuen Monde geschehen, in welchem Holze noch gegenwärtig nicht die geringste Spur eines Wurms zu sehen. Seit dem laße ich allemal das Holz im letzten Viertel des Mondes fällen, und besinde es beständig vorm Wurme sicher. Die Schwellen müssen allezeit eine Elle wenigstens über der Erde auf Mauer liegen, um sie vor der Fäulnis zu präserviren. Darzu sind die kernichten Kiefern und Eichen die besten, Fichten und Tannen liegen nie über 6. bis 8. Jahre, ohne zu verfaulen, auch zuweilen an der Wetterseite nur 3. bis 4. Jahre. Wenn das Holz mit Del-Farbe angestrichen wird, so wird es dadurch sehr conserviret. Wenn man die Fußböden vor dem Schwamme verwahren will, so muß man 1. Elle hoch an der Sonne oder im Ofen wohl getrockneten Boden einfüllen und darauf erst die Läger legen. Wo man aber nicht wohl eine Erhöhung von der Erde anbringen kann, und man die Fußböden dem Erdboden gleich legen muß, und die Feuchrigkeit nicht zu verwehren ist, als z. E. in Bergstädten, so habe als ein bewährtes Mittel gegen den Schwamm und die Fäulnis befunden, wenn man schlechten Toback nimmert, solchen mit Sals, Asche und Wein zu einer recht braunen Brühe kochet, und damit das Erdreich worauf gedielet werden soll, ingleichen die Unterlagen und untern Seiten der Breter satzsam begießet.

§. V.

Ordine referre fabilia instrumenta, & cui vsui quondam securis, asciave fuerit, & quali dolabram vel runcinam adhibuerint operi? exponere, quo id longius foret, hoc magis cum linea, regula, libella & norma, res cuius notiores, videlicet ferras, cuneos, anfas ferreas, nec non rubricam aliaque id genus, silentio non inuito nobis prætermittere indulgebatur. Paucis vt mox, hoc nostro ævo eodem instrumento quod vocant die Zimmer, Art, Bind, Art, fabros lignarios materiam pari-

pariter cædere & exasciare, quatenus asperitatem complanando, sive in quadrum dolando hanc præformare satagunt, idque ipsum dicunt *waldrechten*, dem *Holze den Wald = Spahn* nehmen. Aliis vero instrumentis, nomina quibus peculiaria, alteri nempe *Zwerch*, *Art f. Kreuz*, *Art*, alteri *Stich*, *Art*, dederunt ad parietes coordinandos vti, es wird vermittelst dieser Instrumente das *Bau-Holz* gelochet und abgebunden; secundum hæc autem obtinere asciam politoriam, das *Schlicht-Beil*, qua videlicet ligna jam præformata effabricantur exquisitius, es wird das *Bau-Holz* mit dem *Beile* bebeilet, und *ausgezimmert*, auolantibus assulis, quas appellant den *Beil = Spahn* vel *Zimmer = Spahn*. Tametsi ve-rear, vt quis ex prolatis rem omnem fabricorum dilucide percepisse sibi videatur, nisi meo exemplo fabricam ingrediatur, suoque sensu cognoscat, qua ratione illi materiam pertractare soleant, testis oculatus imposterum sibi aliisque futurus.

Ne reris ad aliud genus quæstionum, nos hæcenus transire voluisse, quod parum faciat ad primam illam materiæ elaborationem fabrilem, illud quoque excutiendum ante, nec inepte videbitur argumentum, quod ex regulis prudentiæ circa rem familiarem sibi sumunt tantum, qui instant: Vtrum præstet contignationem ædificiorum sic fieri eumque coordinationis absolute modum teneri, vt perficiatur intra fines sylvæ, unde petatur materia? an vero eo in loco, qui sit prior areæ, in qua domum habitationi destinata ponere velit dominus? Hæc enim verba, quibus mentem suam distinctius ac magis illuminate explicant; *Ob es besser, das Holz im Walde, oder im Hofse abbinden zu lassen?* satis produunt, id ipsum intelligi debere de accuratiore, non ista prima, quam nos tractandam sumimus, materiæ elaboratione. Videbitur igitur sententiam eorundem, & si non totam sequi videbitur,

tur, jubeamus illam dividi. Wenn man das Holz, inquit, im Walde bearbeiten und abbinden läſſet, ſo hat man allerdings leichtere und wenigere Subre. Hingegen muß man entweder die Wiſſel, den Abraum und Späne im Walde laſſen, oder doch ſolche auch apart hereinführen. Man iſt auch der Gefahr unterworfen, daß das abgebundene Holz leichtlich zerſtoſſen, Stücke davon abgebrochen werden, und es die ſcharffen Ecken oder Ranten verlieret. Ich bin mehr davor, ita loquitur cauſe iſtius patronus, das Holz im Hoſſe abbinden zu laſſen, weil man dabey den Abraum profitiret, und wegen des Schaden nehmens des abgebundenen Holzes nicht in Furcht ſeyn darf. Enim vero in prima elaboratione ſolaque præformatione materiæ nec metus, ne perdas aliquid ligni, nec opus eſt ad deportandum aliis veſturis, quando fabricis ſuperamenta conceduntur pro opera. Da ſie um die Späne Hauen; quod nunquam fiet ingratiis, ut hac ratione ſublenent ædificaturum ab onere præſtandæ mercedis, ſive hebdomadalis, ſive diurnæ. Minus quoque habet, quod perimeſcat, ne quam tignorum jacturam jam perpolitorem faciat, aut ne quid detrimenti illa capiant. Cæterum ex eo manifeſtum ſit, quanti referat id ipſum, ad ſublenenda ſubditorum, qui in rure viuunt, onera, dominis hereditariis adſcriptorum.

At qui ſe dant ad jus reſpondendum in cauſis ſeruitiorum ruſticorum, ſæpe præpediuntur ea in re igatione hiſtoriæ commutata; videlicet ad rationem temporum, & pro eorundem viciffitudine doctrinæ, ſuper illis operis, quas debent in Germania dominis, quibus eſt iſtud genus hominum, non dicam quouis, ſed aliquo tamen vinculo obnoxium. Hæ ſunt impeditioes illæ, quibus obuiam ire conſtitui commentatione; de ruſtico quondam ſeruo, foras data Jen. 1745. & in Meditt. legal. in rem ruſticam & fabrilem, quæ Vitemb. 1744. prodierunt illi fini, vt plenius excuterem & confirmarem, quæ feſtinate calamo tradideram ante in ſchediaſmate; de odio operarum editiarum immerito. Ne autem cauſentur aliqui, me nihil egiffe, ex quo hiſtoria iſtius doctrinæ lucem ſoeneretur, habebunt lingua vulgari poſtea, qui ſe exoptauerint, totam enarrationem, quas mutationes illa ab iis imprimiſtemporibus ſubinde ſit experta, quibus B. Tho-
maſi-

maius communis Germaniæ præceptor extitit. Habebunt, ajo, has aliasue nostras curas, quam primum lior quiescet hominum malivolorum, qui adhuc rumpuntur studio prærumpendorum, si qua essent retinacula apta aut comparata ad integrandum confidentius animum cum re familiari.

§. VI.

Quid? quod si nunc ex me quæras: qualiter materiæ præformatæ esse debeant, id certe in vniuersum ad amissim definire nequeo, quum ad vsum, quem præbitura sit respicere, ædificiique extruendi latitudinem, wie viel Spannung man zum Gebäude habe, præcipue præ oculis habere debeamus, vnde consequitur hac in re standum omnino esse, si controuersia enascatur, iudicio architectorum, quorum tamen peritiam notam, ipsosque iuramento deuinctos esse oportet. Factum hinc puto in causa der Anspanner zu Tammenhayn und des Gerichts Herrn Hannß Dietrichs von Schönbergs, vt, cum de veteris ædilitiis coram summo Regimine Dresdensi 1709. transigeretur, partes noluerint vt modus præformandæ materiæ speciatim exprimeretur. Verba RECESSVS huc facientia sic habent: und sollen ihnen vorhero die fernen Bäume, so nahe als möglich angewiesen, wie auch benebst denen Eich-Bäumen, welche letztere die Anspanner aus des Gerichts Herrn eignen, oder auf Verlangen andern Gehölzen, abzuhohlen schuldig sind, NB. auf solche weise, wie es der Zimmer-Mann zu dem vorwaldrecht werden ic. Aliud tamen placuerit, adhibitis quidem, ni falsus sum, in consilium non nullis fabricorum magistris, quum dicto Senatui Aulico 1719. curæ esset,

esset, vt litem in simili agitatam inter Dn. Carl Gottlob
 von Römer und die Gemeinden zu Groshwitz und Borken,
 pacto dirimerent. Conuenit etenim inter eos h. i. m.
 Es sollen und wollen *Impetraten* die Anspanner zu Groshwitz
 und Borken *Impetranten* dem vom Römer das Bau-Holz
 aus der Annaburgischen Heyde, oder wenn es darinnen
 nicht zu erlangen, von denen nechst gelegenen Orten, und
 zwar das Balcken-Holz, Schwell-Holz, Saul-Holz und
 und die Siegel-Sparren, NB. dergestalt bewaldrechtiget
 anführen, daß es auf allen Seiten recht viereckigt
 wird, und auf denen Ecken keine Rundung blei-
 bet, auch im Hofe mit der Art nur noch abgerich-
 tet, und mit dem Beile gebeilet werden darf,
 das Schaal- oder Röhr-Holz hingegen, samt denen Rüst-
 Stangen, und Klögern zu Brettern und zu Latten, welche
 zu Siegel- oder zu Stroh-Dächern gebraucht werden mögen,
 führen sie unbewaldrechtiget an *ic. ic.* Inque alia causa
 die nach Nieder-Zahna gehörige Anspanner und Wilhelm
 Friedrich von Thumshirn betreffend *anno 1722.* res ita com-
 ponebatur, vt subditi promitterent das Balcken-Saul-
 und Stuben-Holz, desgleichen die Siegel-Sparren anders
 nicht, als wenn es auf *Impetrans* des Erbherrn Kosten
 so weit bewaldrechtiget, daß es nur noch bebeilet
 werden darf, hingegen Rüst-Stangen, Schaal- oder
 Röhr-Holz, wie nicht weniger die Stroh-Sparren unbe-
 waldrechtiget anzuführen, jedoch daß diese letztere am Stau-
 Ende über 2. Dresdner und $\frac{1}{2}$ Ellen, und höchstens noch 2.
 Zoll drüber nicht stark, auch über 5. bis 36. Ellen nicht
 lang seyn sollen *ic. ic.* quæ omnia adhuc magis euincunt,
 nisi lex positua quadantenus modum præfinaat, qualis v.

c. est apud BAVAROS in *Ord. forest.* Art. 27. ap. FRITSCH p. 3. C. 7. For. p. m. 95. quam periculosum futurum, certam hic regulam ponere, juxta quam tigna juste præformata prius esse oporteat, quam rustici eadem domino ædificaturo conuehere sint obstricti.

Dissimilitudinem habent omnino adducti h. §. recessus, si attendas ad vnam paciscendi rationem, plus habituram in se præ altera, quam fronte promittat, vt facile excitare queat hos, quibus ingenium est vegetum ac strenuum, vt quo plus fumant recessus exemplo iude petito, eo vehementius res deinceps edant impetus, quoties ad exequendum veniant. Ea itaque diuersitas facit, vt menti infixæ hæreat notabilis obligationum differentia, qua aliæ sunt *ex re*, aliæ ex consensu; quo circa discordia & dissensio inter interpretes non leuis est; vtra, si quid dissidii in ipsis enatum sit, alteram vincat. Si cogites quid præsentent, qui numerus sunt, ne pecorum ritu sequantur antecedentium gregem pergentes secure, non qua eundum est, sed qua itur, non potest non tales in cognitione germana rerum veritas semper altissime latere, quæ nec facile, nec a multis deprehendi dicitur. Hinc necessè est toties labi & errare, quicumque falsis bonorum & malorum simulacris delusi, inuocatis nominibus diuersos iurantur & suspiciant. Perfecta igitur ipsis est omnis obligatio ob id, quod opinentur eam imperari posse; quæ sine coactione nuda relinquatur, longe imperfectior iisdem audit, licet res ipsa eam accipere cogat, modo diducas & explices imagunculam, vt recte introspicias, quid in animo quisque clauserit, tamen habitu vultuque longe minus præ se tulerit. Eum in modum, quem præsumta opinione quadruplandum tibi sumas, protinus quadratum hominem inuenies. Quid mirum igitur, si in rerum cognitione idem contingat vt definiendo falsus fias, et recte viderit *Javolenus*, cui l. XI. regular. omnis ista certitudo, quæ se refert ad vocabula, est res admodum fragilis. Nollem autem, quod vnus & alter hominum industriorum & ad efficiendum acerrimorum ante scripserit de conseruanda per artes proba materia, præteruisse, (v. notata ad §. 4.) quin iuuat etiam ad melius intelligendum integrum Articulum 27. *Ordinat. forestar. Bavaricæ* huc descriptum adferre.

Der 27. Articul.

Wie das Holz zu rechter und nicht ungewöhnlicher oder unrechter Zeit geschlagen soll werden.

Es hat sich auch bisher vielmals begeben, das die Schneid- und Zimmerbäume auch anderes Holz zu unrechter oder ungewöhnlicher Zeit niedergehauen, und derhalben erfault, auch durch die Würm schadhafft werden, welches nicht allein, die es zu dem Zimmern gebraucht, in Bedenckung, daß ihnen über Vollführung ihrer Gebäu nicht geringe Unkosten aufgegangen, beschwerlich und nachtheilig, sondern man hat um so viel desto eher ander Holz abhauen, und über die Gebäu abermals beschwerliche Unkosten wenden müssen. Damit aber solcher merklicher Schadhinfüran abgestellt und verhütet werde, soll man den Förstern Knechten und Holz-Hegen bey ihren Pflichten mit allen Ernst auferlegen, daß sie darob halten, auf daß hinfüran allerley Holz, so zu dem Gebäuen abgegeben wird, zu rechter und nicht unrechter, oder ungewöhnlicher Zeit, sonderlich das Holz, so man zu dem Zimmern oder Gebäuen brauchen will, erst nach dem 24sten Octobr, wenn die Sonne in das Zeichen des Scorpions geht, und dann bis zu Ende des Monats Februar, in abnehmenden Mond, oder im Februario 3. oder 4. Tage nach dem Neumond im Zunehmen geschlagen, und mit mehrern Nuß als hiervor gebrauchet werde. Wie sich bey den Alten in Erfahrung befindet, Wenn ein Zimmer oder Schneid-Holz im Februario oder Hornung zunehmenden Mondes, 3. oder 4. Tage darnach geschlagen wird, so wird es nimmermehr würmig, es gewinnet auch kein Sonnenkluft. „Doch soll es von Stund an nach dem Schlag von der Rinden geschelt, und nicht in der Rinden, bis mans zu dem Zimmer oder Schneiden verbrauchen will, gelassen, noch auch dergleichen abgehauen Holz, so lang es zimtermäßig, abgegipfelt, sondern ihm sein möglichste Läng gelassen werden, bey Vermeldung gebürlicher Straf. „ Nec est, quod opineris, nisi hic præter tempus lignandi, definiri, locum autem modumque aptandi materiem legem silentio premere. Hanc quippe animaduertas, vt excutias totam, & sine pensi habeas; & deprehendes eam serio velle parsum omni

omni quo fieri possit modo, materiæ; vt nec quidquam permittat, quo euenire necesse sit, siue temporis, siue mensuræ, siue loci, siue enjuscunq̄ rei, quæ circumstet, respectu, vt is, cui opus sit ea, idem damno mulctetur.

§. VII.

Quantopere autem hunc, stratas exuuiis quasi fluis arbores tempestiue denudandi, morem commendet effectus, cum res nec operis ingrata conductis, & publice utilis sit, in tractatu, cuius, vt dixi supra, jam quasi compendium exhibemus, fusius explicauit. Aliud nihilominus aliquando suadet commodum priuatum, quod sibi ob oculos ponunt domini, vt exigant a rusticis trabium similiumque lignorum, quæ eo modo, quem definiuimus, nondum præformata fuerunt, vecturas. Illis quippe sæpe hoc venit in mentem: *Der beste Bauer sey ein Schelm*, parum sollicitis, an, quas poscunt præstationes, viribus conueniant subditorum? an suis hi necessitatibus prospicere possint? num ad onera & seruitia imposterum præstanda reddantur inepti? an secus? quin Polonorum & Liouonum fere hac in re imitari duritiam ipsis percommodum videatur. Maximo interim hominibus oneri id ipsum esse, nemo non facillime deprehendet, cum materiæ, quæ siccessere nequiuit, pondere, tum ipsorum quoque & instrumenti, quo seruiunt, conditione. Plurimum vero oneris grauitati, qua non fabri tantum, verum etiam aliæ operæ impediuntur, decidit, quando vertices, rami, cortex, cæteraque materiæ induuia præciduntur, vt destillet etiam per vulnus arbori delibratæ vndique illatum omnis generis humor, succus, alburnum, pessima pars ligni, etiam in robore facile pu-
tre-

trescens, teredinique obnoxia. Atque sic rustico quoque consultum est pecori, aliisque instrumentis, quibus subditi videlicet vtuntur, talibus plerumque, quibus opus est agelli sui colendi gratia, onera autem grauiora sustinere valeant neutiquam, quibus si chartæ angustia permetteret, lucem affunderem ex Dn. J. C. H. FISC. REG. PROC. iudicio, quod de jure consultus reddidit *Mens. Mart. anno 1724. in causa die Differentien der Dörfer Strßberg und Nichtewitz mit ihren Erb-Lehn- und Gerichts-Herrn betreffend.*

Alia interdum super alia id genus in disceptationem venire memini, qua in renunquam deerunt, qui fundamenta & fontes aut negligent omnino, aut in ipsorum inquisitione perperam quid agant, aut interpretationis opera, non admodum dociles, abutantur. Hinc istæ anticipations vulgares, quod tanta fiducia plerique sibi persuasum habeant, de jure communi rusticos & subditos ligna aliamue materiam ædificiis domorum erigendis necessariam, conuhere non teneri; easdemque operas, etsi vsu ac consuetudine aliud introductum sit, exigi non debere, nisi ad ædificationem domicilii, arcis l. habitationis, non etiam horreorum, stabulorum, aliorumque ob rem rusticam extruendorum; quod sint incertiores, si non ea ædificia sub vno tecto cohæreant, sed situ disjuncta esse appareat, aut contingat, vt materia nec in Principis ejusdem territorio, ne dum in syluis domino jurisdictionali propriis haberi queat, & quæ sunt plures hujusmodi quæstionum de quibus aliquando, quo quisque est plurimo rerum vsu, plenius ac plenius edocebitur, quam friuole & inaniter moueantur; imo sic intelliget, quam parum hoc sit, quod olim ex compendio aliquo, an dicam magno suo dispendio? male didicerit.

Accedit, quod prædia, de quorum iuribus disceptari solet, experiamur ipso vsu atque consuetudine, non esse vnus generis, cum sint, quorum dominium in reliquam villam ejusue incolas hi ipso facto et præstitis operis tantum non quibuscunque agnoscent. Horum igitur possessores vniuersitatis ejus, in qua habitant membra non esse; ideoque

que nullis operis adstringi fateri oportet; si non, quod eadem prædla sæpe coëntione agrorum feruiliū aliisue titulis vel augeteant, vel minuantur atque permutantur. Nec pauca reperiri tamen constat, quæ præter libertatem, quæ gundeant nobiles, die *Adeliche Freyheit*, quandoque ne integram quidem, juris nihil habeant, sed veram ex situ vniuersitatis partem constituent: attamen operas domino, quem nec cognoscere manifestum est horum possessores, præstare negant negabuntque, etsi nunquam fuerint, immunes ab iis, quæ non domini causa, quin magis ob viciniam & communem vniuersitatis vtilitatem præstari, res postulat, si qua frui cum reliquis prædiis rusticis contendant. Ne quid dicam de juris interpretum definiendi, atque e vocabulis differentias suo modo eliciendi pruritu, latissimum diffusionibus deinceps campum aperiente, quorsum ruunt per vias maxime salebrosas. Equis enim, modo sciat prædia olim ex more valde antiquo vix vnquam potuisse possideri a plebejis, sed solis nobilibus patuisse, vt ibi sedem figerent, hodie vero, tantum sint mutata ab istis, vt fere promiseue nunc ab equite, nunc ab homine plebejæ conditionis, aut minimum tali, qui ciuium numero alicubi adscriptus, teneantur, crediderit, prædium aliquod rusticianum naturam suam exuere, quoties dominum mutet, & vel in Principis aut Comitibus Imp. sit patrimonio?

§. VIII.

In hoc vero argumento, quia præcipuum est, quod nobis pertractandum sumus, operæ non parcam, vt rationibus minime ficulneis euincam, rusticos, qui operis ædilitiis adstricti sunt, haut teneri domino hæreditario ædificaturo materiam adhuc rudem, nec vllō tum artificio elaboratam, aduehere; quo spectat, quod in consuetudinem dudum abierit hic mos tractandi materiam, de quo antea egimus, nec male hunc adinuentum fuisse, cuilibet cognitu facile erit ex rei scopo, quem pariter attigimus, ne videlicet ligna & materia sola ratione, sed ipso vsu discernantur, nec ædes male materi-

teriatas, magno domini nocumento, coagmentari contingat: quandoquidem nihil magis, quam siccitas, commendet materiam, quam etiam materiarii faciliore labore, nec tanto instrumentorum detrimento, tractant virentem adhuc, quam si deinde compactam æstu deruncinare oporteat. Sed quantum valeat in seruitiis siue præstandis, id quod longo vsu inualuit, neminem fugere puto. Ergo valeant, qui sine ratione aliquid noui habere cupiunt, & sibi habeant illam, quæ placet, ea de re opinionem. Nos quibus *καυοφιλία* s. nouitatis cupiditas maxime in jure semper suspecta fuit visa, quam diu non veritas in novam sententiam trahit probe explorata, luculenterque demonstrata, laudabimus, quæ olim quoque placuerunt, si non pluribus, certe nec paucis, nec rudioribus.

Cæterum, quod per melicet, fac circa exhibitionem horum seruitiorum, quæ & quanta scilicet subditi præstare teneantur? & quid interea illis de cibariis aliisque necessariis vicissim suppeditandum sit? sæpissime controuersiam inter nobiles & subditos oriri, constitutum sit quoque, quod decisionem ex transactione, consuetudine, decretone iudicis & re iudicata potissimum desumere oporteat: quid fiet autem iis aliisue adminiculis mutæ obligationis deficientibus? Horum videlicet cognitio & moderatio LL. Saxon. ab ipso Principe tunc ut petatur, restat: determinatione ad Senatam Auilicum sic adstricta, ut ceteri iudices inferiores, ut & Collegia iudicia omni cognitione in hoc quoque capite abstinere jubeantur. Quia igitur de ædilitiis rusticorum operis ordinarius iudex non cognoscit, hinc est, quod rarius & apud paucissimos auctores aut collectores rerum iudicatarum hoc æuo occurrat quidquam in eo argumento, quod ex vsu sit.

Permirandum id accidere poterat prudentibus, haud nesciis, quod viros alias operam juri dicendo nauantes multa, quæ diu didicisse, ac iterum iterumque tradidisse iuuaret, dediscere sic oporteat. Exemplum licet capere a Dn. de Leiser, qui si recte memini, nollet Principem domi-

dominumue æquitatem & æqualitatem inter suos non seruare, neque tamen crederet posse illos sub hac specie alteri quid de suo auferre, alterique tribuere, aut alteri quid de seruitute demere, vt per hoc libertatem alterius grauari contingat. Continget autem id ipsum, ipso facte Leifero, si quod vulgo dicitur jus quæsitum, hoc nec per Principem tolli posse contendit, neque vllam limitationem pati, sed tunc saltem parum iuuet, quando salutis publicæ prouidendum sit, vel jus istud quæsitum cum manifesta iniquitate sit coniunctum. Itaque cum vix sibi temperaturum fuisse existimarim, ne non iniquum iudicaret suomet arbitratu. Nobilem quippe, non modo quem jus operas rusticas pro lubitu exigendi a tempore quod hominum memoriam excedat, exercuisse constaret, sed qui certas determinatasque operas vel pacto constitutas acquisiuerit, si tamen hæc seruitia modum excedant, & iniquitatis aliquid sapiant, non ægre laturum putat, quoties iudici videantur ex officio temperandæ. Agnoscit tamen operas rusticas olim omnes indeterminatas fuisse, h. e. exigi semper potuisse, quam obrem adhuc indeterminatas fore præsumendas colligit, quam diu determinatio, allegata a rusticis fortassis, non etiam probationibus suffulciatur. Parum denique hic curat Dd. dissensum, quorum plerique non audeant Magistratui tantam potestatem largiri, quæ valeant determinatas facere hætenus indeterminatas. nedum definitas ante & iam inuitibus certis ex loco vel tempore, vel ex ipsa qualitate & rebus aliis adjacentibus circumscriptas; sed saltem dominos cohortari & iuberi permittant, ne velint vltra modum onerare subjectos, tametsi eodem Leifero arbitro, ex eo, quod dominus saltem certo loco & tempore tales sibi exhiberi voluerit atque exegerit, eandem non restringantur. Haud difficilem ille se præbet cedendo, vt qui per longissimum tempus pecuniam pro operis acceperit, rem tamen meri arbitrii ex parte domini manere, vtrum operas ipsas exigere malit, quas nondum amiserit, dumne vltra tempus, quod hominum memoriam excedat, pecunia, quam vocant ein stehend Erbe Dienstgeld, soluta, nec quantitas ejus unquam mutata fuerit. Ego vero valde vereor ne Vir iste, quem in aliis satis acutum atque exercitatum deprædet omnis ætas hac ex parte sibi vix æque semper constet. Est vbi Bergeri sententiæ obloquitur, quam hic in Oecon Iur. tuitus fuerat, & negat,

D

rat, operis unquam solo non usu præscribi, quamque acceperant dudum liti æquitatis alias amantissimi, qualem fuisse nemo dubitat Brunemannum. Eam quidem, ait, opinionem duriorum sibi semper visam, neque tamen illam prorsus deserere olim se ausum fuisse, minimum restrinxisse saltem ad operas indeterminatas; nunc autem re rectius considerata, operas omnes, & determinatas quoque solo non usu longi temporis extingi, sibi persuasum esse, moto imprimis l. 3. C. de præser. 30. l. 40. ann. quæ nullam jus post tot annorum decursum postulari permittat. Sed necesse erat meminisse, parum tuto in hujusmodi argumento, quod patriis tantum juribus debemus, prouocari ad placita Romanorum. Cæterum recte quidem facere existimauerim, quibus maxime cordi est æquitas & salus publica, & valde mihi placent, qui nosint, quicquid in seruitutis nimium esse perspexerint, atque ita comparatum, vt rusticos ita ad incitas redigi necesse sit. At pariter displicent, qui partes Principis rectorias, die Regierungssachen, cum his confundunt, quæ sunt iudicis & officio ejusdem coherent, Iustiz-Sachen.

§. IX.

Nec me præterit, Sylvarum custodes id juris sibi sumere, vt materia præformata superamenta, den Abraum, nec non ligna arida, aliquando etiam arbores turbine dejectas, & alia quædam, quæ sub nomine Stamm-Recht veniunt, in suos usus conuertant, idque omne ad falarium, quo plerumque gaudent alias satis modico, referant. Inde existimaueris forsitan vocem Wald-Recht, ab his mutuari potuisse. Hodienum vero alicubi istum morem seruari, subdubitas? Viguit certe hoc jus, quamquam id POTENTISSIMVS POLONIÆ REX ET SAXONIÆ PRINCEPS ELECTOR Resol. wegen Abstelung der in Forst- und Holz-Sachen eingeriffenen Mißbräuche de Anno 1698. §. 34. haud male publica sanctione abolendum censuit, neque ille tamen rusticanorum
juri,

juri, ex moribus diu ante receptis quæsito, hac in parte quicquam derogatum voluit, sed syluestria tantum, quæ ad Fiscum spectant commoda, promotum iuit. Jam quippe omne *superamentorum* genus cedit syluæ ejusque domino, a cujus arbitrio dependet, an eadem, velut accessorium, emtoris esse velit, an secus? modo ligna vendens id statim declaret; moderator idem rei alienæ & arbiter inter dominum hæreditarium & illius seruitiis obnoxios esse nequit; cui succedit nunc alia ratio, foresti jure scilicet cautum esse aliquando, quod ramalia aliaue, quæ prima fabrorum manus refecat, der *Abraum*, cum hæc emtori auferenda conceduntur, prius auehi debeant, quam truncus, *es solle, ehe man den Stamm abgeföhret, geräumet werden*; vti habet ORDIN. FORESTAL. BAVAR. art. 29. it. *Gräfliche Hohenloische Jagd- und Forst-Ordnung tit. 22. penes FRITSCH. in C. J. Venator. p. m. 192. & 242.* ex quo pronum est, præcedere oportere horum lignorum deruncinationem, & a materia edificiæ separationem, ipse quo ad hoc Ordinationes Prouinciales prædictis moribus adfistunt. Nec est, quod obuertas, ad eos tantum, quibus haud liberit rudem materiæ molem deportare, Constitutionum sanctionem pertinere, ne succrescentibus arbusculis mora tollendi hæc impedimenta damnum inferat, quoniam LL. non de singularibus, sed *ἐπὶ τὸ πλεῖστον* euenientibus præcipiunt. Valde equidem obstare videbitur ORDIN. WÜRTTENBERG. qua Tit. von Bau- u. Holz. sancitum fuit: *Es soll forthin niemand gestattet werden, weder Häuser, Kellern, Scheuern, oder andere Gebäude in unsern eigenen, noch unser Unterthanen Wäldern, zu zimmern u.* cum quo conuenit: *Hessen-Casselische Forst- und Holz-*

Holz-Ordnung Tit. Bau-Holz zur Hoffhaltung und Die-
 ner Sold, §. Es soll auch *ic. nec non* Gräßliche Hohen-
 loische Jagd- und Forst-Ordnung Tit. 18. §. So wir nun *ic.*
ap. FRISCH. C. J. Venat. p. 3. p. m. 144. 237. §. 295. conf.
 BEIER. Handwercks-Lexicon a Dn. STRUVEN edit. verb.
 Zimmer-Hieb. Enim vero de exquisitiori elaboratione,
 neutiquam de illa, de qua nobis nunc sermo est, disposi-
 tione, ista vt intelligamus, nos mouent præter alia ejusd.
 ORDIN. HOHENLOENS. verba, Tit. 22. §. Doch da es
 sich zutrüge *ic. ib.* Es sollen die Wipfel, Nest und alle
 Astterschläge von den bewilligten Bau-Hölzern, so in un-
 fern Waldungen gefällt, uns alleine zuständig seyn, und
 so bald Klaffterweis aufgemachet, und wo wir deren nicht
 bedürftig, verkauffet werden, *ic. quæ alias ante relatis e*
diametro forent contraria, conf. H. F. von Göghausen
Notabilia venatoris §. 210. p. 163.

Attigi, sed breuissimis, jus etiam forestale in arte juris consultoria,
 c. 4. th. 49. ei tantum fini, ne sint neficii rudiores, quibus nostra ma-
 nuduactione vti placuerit, quam late pateat illa sylvarum, & maxime
 quæ cæduæ sunt, custodia atque cura, quam comprehendit publicam,
 ne exteindantur omnino, aut defrugentur, sed debita cultura confer-
 uentur, inque posteros transferantur integræ. Enim vero dolendum
 est maxime, quam vtile hoc sit, tam secure passim negligi. Qui
 accuratiorem tractatum desiderat ejus, quid ea in re vel iustum sit?
 quidue ars boni & æqui possit, si conungas eidem prudentiam politicam
 & œconomicam? illi auctor fuerim & suator, vt adeat SCHAUM-
 bürgs Einl. 3. S. Recht. P. 2. Exere. 5. §. 12. seq. vbi satis per-
 spicue ligna a materia ædificiorum aliaue sejunguntur, quorum ista ve-
 niunt nomine des Feuer-Holzes, hæc autem dispescitur in Bau-
 und Nutz-Holz, minime neglecto sensu communi, qui in externo
 rerum vtu segregat, quæ non ejusdem, sed diuersi sunt generis, veluti,
 Bret-Schindel, Fack-Bäume, Balcken, Sparren, Schirr-
 Holz, Hopf-Stangen, Bau- und anderes Stamm Holz.

Ad

Ad hanc vero Exercitationem Schaumburgianam eo lubentius me refero, tametsi præter instituta Saxonica vix alia tradat, quoniam docuit jam me longa vita vsusque earum rerum, quas referunt ad Iura Principum nostrorum regalia, atque emolumenta Fisci, quibus cum consuevi longa annorum serie tractandis, quam longe lateque fluat, quicquid, disciplinæ in his ex more regionum fiat tralatitium. Neque est, vt quem fallat opinio, quæ ab vno Principe perlata fuerint Ordinationes forestales, non posse facere jus commune. Enim vero, cur Galli, Hispani aliique populi, apud quos nullam auctoritatem habet jus nostrum Cæsareum, hoc nihilominus in dubiis casibus vtilissime consulunt? Si non, quod vbi deficiente aliqua Constitutione iura peregrina quoque in vsum ibi recipiantur; & prorsus ex his facilius demonstretur, quid obtinere possit debeatur? Maxime si diuersorum Principum Ordinationes in vno alioque puncto conueniant, nisi cuiusque loci conditio aut consuetudo impedimento sint. Quæ vero quondam Wilhelmo Leifero aliusue Dd. visa fuit latere insignis difficultas, circa ipsum Forestarii juris fundamentum, quæ Iurium interpretes in varias opiniones passim obuias distraxerit, eam fere sublatam crediderim, posteaquam Iuri Germanico & priuato & publico ex cognitione germana & genuinis historiæ patriæ adminiculis petita, represso etiam peregrinorum abusu, hæc res se suo nouam plane faciem, habitumque multo illustriorem induere contigit, vt nunc pene omnes, modo quidquam hominis habeant, et rationes dictorum inquirere adfuescant, & opiniones vulgares minime inuiti ob id ipsum negligant, quod inuicem pugnent.

Conquestus fuerit suo tempore *Heigius*, quod deinceps alii quoque se in iudiciis expertos fuisse, autument, jus forestarium, ex quo Principum proprium factum sit, ne quidem vsum sui, & in quo consistat, alias satis cognitum perspectumque post se reliquerit, quando quidem illum sibi solis vindicare & peculiarem quasi inde artem extruere soleant saluarii. Neque hoc solum, sed & eosdem suam disciplinam legibus exemtam, tanquam istis superiorem gloriari, idemque persuadere dominis harum voluptatum dulcedine inescatis. Imo quicquid in mentem venire potuerit eniquam dicere, de huius juris exercitio vario, ac si conferatur, a se inuicem diuerso, cuius rei argu-

mentum sane ex tam variis minimeque consentaneis Principum Ordinationibus forestalibus: hæc sane molimina tanti ponderis non sunt, vt ingestabile onus efficiant. Quidni totam molem inertem sic prosternere liceat, vt fiant ramentis plumeis leuiores? Modo artem illam aut ipse calleas, aut peritos rerum arbitros adhibeas. Neque me tanta occupat hebetudo, qua non perspiciam istam diuersitatem in h. ipsa §. & Ordinationibus forestalibus ibidem in medium allatis, quas tamen conjungi sibi inuicem recte conciliari multum refert, vt conferant discordantium ad speciem vocum concordiam. Sic Resol. Saxon. de a. 1698. §. 34. ejusdem tenoris est, cum Ordin. Polic. Magdeb. de a. 1688. c. 9. §. 4.

§. X.

Præcipue animaduertendum est illud LIGNI & MATERIEI discrimen, Juris tantum non interpretibus, sed LL. quoque nostris approbatum. Hic certe cum fabris, quorum strepitus alias non æque ferunt docti, istis conuenit, aliqua inter disciplinas atque artes intercedente cognatione. Enim vero quis ramos, frondes, corticem, similiaque refegmina den Wald: Spahn retulerit ad materiam ædificiorum zum Bau-Holz, quum sciat, fabris talia perficientibus nihil negotii esse cum istis *superamenris*, foco tantum vtilibus, sed ad eam, quæ jam præformata est, vt expressius forment & poliant, materiam, tantum nervos intendere? quis non potius lignis eadem accenseat, quæ Vulcano offeruntur, dem Brenn-Holze, vt feruiat rei domesticæ. Quemadmodum igitur ædificiis extruendis eorundemque ruinis auertendis jura non minimum fauent, quare fit vt non saltem Dd. in feruitute oneris ferendi, tigni immittendi, precario locum esse inficientur, PETR. MÜLLER. ad STRUV. Synr. J. Civ. rit. de precar. Exerc. 45. th. 56. qui-

quibuscum sentiunt Dnn. SCAB. HALLENS. *in Resp. Mens. Octobr. 1727. ad inr. Annen Rosinen Bollhardin, Gorlicium versus dato*, cuius argumenta, plenumque tenorem adducere prolixitudine prohibeor, neque in causis ædilitiis **Bau: Sachen** appellationes sine discrimine recipiendas iudicent, quod ex eod. præiudicio colligere licet, quin ORDIN. PROC. SAX. RECOGN. *ad Tit. 1. §. 6.* talismodi causas sine strepitu & celeriter expediri speciatim jubeat; verum etiam LL. insignem prærogatiuam Creditoribus, in refectionem ædium pecuniam mutuam collocantibus, concedant, & aream, si dominus ædificare nolit, reip. vel cuius ædificanti addicant, aliaue ratione declarent, quantum publico referat, vt facta tecta conferuentur ædificia, & non sint ruinosæ, sumtus quoque ædificiis extruendis reficiendisque impendendos reputent necessarios, vel saltem vtilis: ita pari ratione Constitutiones Principum, vbi ædilitias imperant subditis operas, ædificiis potissimum esse propitias, vt sine impedimento extruantur, earundemque ruinae evitentur, nos dubitare non sinit ORDIN. EL. SAX. PROVINC. *de anno 1555. tit. von Bau: Frohnen*, vbi luculentissime declaratur, ex arcibus & domiciliis nobilium egregiis ac splendidis quantum decoris & splendoris imo vtilitatis toti provincie accedat, quod sane ad vsum familie, quo ligna pertinent, referri nequit. In ipsis quoque rerum argumentis videas lignorum vecturas, *die Holz: Fuhren*, a vecturis ædilitiis *von Bau: Fuhren*, sollicite discerni, & nescio an rarer in libris nobilium centualibus earundem seorsim mentio fiat? Consulto id fieri, plane nullus dubito, quandoquidem reuera objecto s. materia differre, ex iis, quæ modo ruminauimus, colligitur. Sed quid opus fuisset tali distinctione,

stinctione, si, quod prius tibi in mentem venire poterat, sub vnīs aliā comprehendērentur?

Non sunt ignari, qui artes humanitatemque sic trahant, vt ad vsum referant, quicquid magna & diligenti contemplatione consecuti fuerint, quod ista, quæ materiæ præparationi seruiant, a Mathesi sua fundamenta et principia petant. At iidem scire debebant, habere quoque v. c. tignariam, quod non sine fructu communicet cum doctis. Stabit hoc & complebitur lectis crebroque regustatis, quæ infra dicentur in postfatione. Illud vnum interea monere sufficiet, architectis curas esse debere, qua ratione structuræ succussionibus obuiam eatur? Duplex videlicet est ea fini quæstio alicubi nouissime proposita. I. Wie das Schüttern der Stuben und ganzen Gebäude vermieden werden könne? II. Was darauf ankomme, wann die Balcken auf die hohe oder auf die breite Seite gelegt werden? Qua in re iubemur ab eo, qui hoc vult illorum causa, consulere Jacobi *Schubleri* Sciagraphiam artis tignariæ sub 18. figur. 164. vbi declarat is, p. 84. & 164. nec sine ratione, onus eo modo sic diuidi & ad vtrumque latius s. parietem ædificii deferri. Illo primum posito, ad ejus quod reliquum est in ista disquisitione, prius affirmando, hunc in modum pronunciat. Indem erstern Falls dadurch die ganze Stärke des Holzes genuzet wird, und die dicke oder hohe Seite des Balckens natürlicher Weise mehr tragen kann, und nicht so leicht nachgiebt, als die schmale. Neque vero hanc diligentiam semper suffeuram intelligimus ex iis, quæ sequuntur. Ist ein Gebäude, inquit, sehr breit, als 16. 20. und mehr Ellen, und sollen gleichwohl keine Säulen, und Quer-Bände hinein kommen, auf welchen die Balcken ruhen, so muß man mit Hänge-Bercken zu Hülffe kommen.

§. XI.

Vtlerius dudum hoc vsu inualuit, vt siue confessoria actione aduersus rusticanos experiatur dominus, siue hi aduersus ipsum negatoriam intentent, vtroque casu ille affir-

affirmando id juris sibi competere, vt has illasue operas ab ipsis exigere valeat, probandi onus effugere nequeat, quamuis minime inficias eam, spectata ad nostra vsque a vetustissimis tempora hominum propriorum conditione, quod parum præsuntio libertatis naturalis rusticæ nostræ genti opitulari videatur. Concedo pariter, in dubio haud arripiendam esse delicti suspicionem, & quum alias hæc in Magistratum præprimis non facile cadat, non statim audiendas esse rusticorum querelas, quas contra dominos mouent. Equis enim credat, nisi re compta, eos concessio in subditos imperio abuti, vt operis nimis, atque indebitis, istos grauent? quemque ingenium rusticorum tam latet, vt nesciat, persæpe colore actionis iustæ, subditorum *δυσκολίαν* induci, quæ magis coërceri mereatur, quam adjuuari. Nihilominus perstat sententia, quæ his onus probandi remittit, inque illum operas vrgentem ac affirmantem rejicit, nec immerito, quod generaliter factum probari debeat affirmatiuum, non negatiuum, atque præsuntio naturalis libertatis, veluti perpetua, domino aduersetur, indeque contra eum, etiamsi in quasipossessione seruitiorum constitutus sit, mala fides præsumatur, vt titulum & actum possessionis probare necesse habeat, quo deficiente, magis est, vt precario & ex familiaritate, quam juris vinculo subditi operas præstitisse videantur. Ea juris præsumtio quantum hac in re valeat, perspectum habeo ex eo, quod sæpe SVMM. APPELL. SENAT. DRESDENS. & præprimis *Mens. Mart. 1722. iudicauit in causa der Gemeinde zu Bachau contra Frau Magdalenen Sophien Elisabeth von Schönfeld.* Quod autem admiserim, rusticam plebem dudum libertate naturali dejectam videri

E
pri-

primaria, huic sententiæ nec quicquam officiet. Non memini subditos, quando operarum causa decertant, vquam hoc agere, vt omnino liberi, aut a quouis seruitiorum genere se immunes esse velint; sed jugum quam accipiant, quale hoc esse debeat, contendunt acriter, eaque in re arbitrio dominorum stare nolunt. Tu ne jam domino generalem enunciationem prodesse arbitraris? an oportere generalem sermonem sensu juris accipere, & rapere occasionem, quæ præbeat benignius responsum? Nostrum vero quem præterit, pristinis temporibus multo feracius & vberius esse seculum, nouis subinde excogitatis seruitiorum cum generibus, tum qualitatibus. Itaque largieris, domino in probatione seruitiorum speciali deficienti non esse, quod rusticorum mores erga se difficiles accuset, imo eosdem quoque ab omni reatu vacuos esse tamdiu credendum, donec sententia iudicis superentur, ac pariter præsumtionem, quæ est pro Magistratu, generalem specialioribus subditorum querelis facile elidi.

Illud etiam, cum forum frequentarem, obseruatum compluries mihi fuit in causis operarum, imprimis ædilitiarum, vix unquam fore, vt rustica quædam familia, quæ aduersus dominum prædii nobilis experiri satagat actione negatoria, vt collineet istuc, quo propositum consequatur. Et qui posset tuto ferire, si non quod considerationem intendat in hanc partem: vtrum libertas, quam præ se fert sit integra? nec magis afficiat bona vniuersitatis communia, quam cuiuslibet personam ejusdemque conditionem, qua stat caditque. Eam rem vero, cum primum recordarer harum specierum, quæ ante annos complures obtinerant, dicendo dilatare, tum quidem non permittit temporis angustia, alia tamen, si concederetur, occasione nihil omittere decreveram, quin plana fierent omnia. At enim magnam cum esset conari, difficilius erat polliceri, intelligentibus videlicet quam scopuloso diffi-

scilique in loco versati fuerint semper, qui hic aliquid tentauerint, in quibus fuisse existimo paucos, qui scirent aut recogitarent, quid tandem sit *negare*? Hujuscemodi autem cogitationes earundemque conuenientia neque possunt esse, nisi ad modum obscuræ, ut is, qui negligat ipsam rem, de qua aut cogitat aut loquitur, siue quid affirmet siue neget, eidem hæreat aqua ipsi nescio, quid facere in mentem veniat? Qua de re velim legas meditationem, quæ habetur in *Gundlingianis* P. 32. S. 3. §. 13. *seqq.*

Quotnam vero & qualia non in actionibus hic propositis, & imprimis Negatoria occurrunt singularia, quorum alioquin duo vel plura jungi *Dd.* vulgo, pro ea, qua pollent libertate, vetare solent. Inuentum sunt istæ juris Romani pro vindicandis aut seruitutibus, aut negandis. Illas autem rebus tantum inhærare, ac non nisi in patiente vel non faciendo consistere, etc. nemo dubitat. Iam vero proferrur ad iura, quæ dicuntur seruitutum esse similia. Actiones quippe, quæ pro afferendis vel negandis seruitutibus competant, easdem recte accommodari credunt vindicandis vel declinandis istis iuribus. Quantum nunc discriminis hic obicitur inter utrasque partes in qualibet specie? Sic videmus quasi ea quæ oculis cernuntur. Deinde, ut post multam & vberiolem quæstionis controuersæ: an possessor seruitutis actione Negatoria conuentus eam probare debeat? excussioem, sententiam amplectamur, inter istos tamen, quos sequimur ea in re, prorsus non conuenit de rationibus, quæ pro hac defendenda adferri solent. Scilicet, quod negantis simpliciter nulla sit per rerum naturam probatio, cui rationi plurimum tribuit Gundlingius, (*Gundlingian.* P. 28. Sect. 3. §. 18.) eamque ait hoc loco verissimam esse, eam rejicit omnino Thomalius, in *diff. de onere probandi* in actione negatoria, §. 20. *seq.* & alteram tantum retinet, isti l. c. reprobata: hunc nempe, qui liberum dicat prædium suum, in fortissima juris præsumptione niti etc. *Leiferus* e contra, *Med. ad Pandect.* Specim. 119. med. 5. qui cum prima conjunctam vult posteriorem rationem, non insitetur, se hanc semper credidisse infirmissimam, neque alio modo eam sustineri posse. Quantaunque enim sit vis præsumptionis pro libertate, tantam profecto non esse, argutatur, ut non longe fortiore, quæ ex possessione desumi solet, vincatur.

Scilicet, qui possidet, eum legitime possidere, facile credi existima-
 bat, & possessionem ut par est acquisuisse. Hoc agnoscere ipsos ju-
 rium nostrorum conditores, atque propterea ei, qui quod ad personam
 in seruitute vel libertinitate est, & ad libertatem aut ingenuita-
 tem prouocat, probationem libertatis vel ingenuitatis imponere. l. 4.
 §. ult. de liberal. caus. l. 14. de probat. l. 20. eod. l. 4. C. si ser-
 u. exportand. Nihil esse istis LL. clarius, nec aliud habere, qui con-
 tra sentiant, quod ad eas respondeant, quam a libertate personarum
 ad libertatem prædiorum argumentum duci non posse. At cur, rege-
 rit ille, duci non posset? Major utique est libertatis in persona, quam
 in prædio fauor. Itaque a majore ad minus argumentandum est uti-
 que. Concidit ergo, sic concludit, sententia nostra, nisi aliud prop-
 pugnaculum, aliamque differentiae rationem circumspeciamus. Eam
 autem, pergit, commodissime inueniri in priore, quam Thomasius
 tantopere despiciat, ratione, etc. Enim vero auctore Gundlingio,
 l. c. §. 4. seq. nec quidquam tribueadum erat præsumptioni possessio-
 nis, quia actio Negatoria alterius possessionem solitariam in nihilum
 illico redigat, & possessio seruitutem dare nequeat. Inanis igitur
 quaestio ipsi videtur: an is, qui Negatoria agit, seruitutis possessionem
 in altero agnoscat & approbet? Sumit deinde §. 17. si usurpator ve-
 ram possessionem seruitutis non habeat, necesse esse, ut veram liber-
 tatem vna cum proprietate retinuerit dominus rei. Eum igitur, quia
 istud negari nequeat, tam diu in libertate non solum tuendum, sed
 & propter præsumptionem efficacissimam, quæ non nisi facto legali aut
 juris concessione euidenter demonstrata tollatur, ab omni onere pro-
 bandi immunem esse præstandum, & sufficere negare, alteri esse jus
 seruitutis, etc. Quam vero multus ibi est atque acer Vir celeberrimus
 in conficienda ex consecutione necessaria conclusione, vereor at-
 tamen, ne hominibus expeditis & paratis semper, quales, qui Præsti-
 ci vulgo audiunt, haberi volunt, hoc persuadeat. Accedit, quod
 loquatur, de Negatoria actione utente, tanquam simpliciter negante,
 nec aliquid immiscente, quod sibi optime cognitum affirmet. Hoc
 qui faciat, eum imprudentem esse, nec eloquentiam in tacendo intel-
 ligere sitam, hinc poenas garrulitatis merito luere, quodque adfue-
 ret in luce constituere merito obstringi. Id vero aliquando haud te-
 mere

mere temperandum cenfet, si forte ipse aduersarius breuissimi vsus tempus allegauerit. Quem vero latet istud genus hominum, eum quibus in foro res est, tantum non semper loquacissimum deprehendi, neque tam facile auscultandis monitoribus cathedrariis.

Plura jam referre, quæ vsum doctrinæ de hac illaue actione rite instituenta admodum difficilem reddere solent, jam non vacat; quorsum spectat suo modo diuisio seruitutum in affirmatiuas & negatiuas, qua sit, vt putent actionem confessoriam posse verbis constare negatiuis, & negatoriam affirmatiuis, quoties scilicet natura seruitutis hæc sit, vt actoris intentio negatiue exprimenda sit; dum notes apud latine loquentes ex plurium negationum concursu enasci agentem sententiam, quæ tamen non obtinet apud eos, qui vernacula lingua vtuntur, vbi fortior negatiua excluderetur. Næ, ego vix dubitarem, si non in aliis quoque iuribus seruitutum similibus aut iisdem vicinis saltem fieri posse, vt impeditiores ea reddant dictas actiones accipiendas, conformandas, nec non coloribus distinguendas atque ornandas; sine dubitatione tamen illo casu, vbi de operis ædilitiis simpliciter aut omnino detrectandis agitur, animum percellere oporteat leges patrias, de iis satis perspicue perlatas; quales sunt non solæ Saxonicae, sed & aliarum provinciarum. Ita Ordin. Polit. Ducatus Magdeb. de anno 1688. §. 8. *Wo der Hausfuhren halber zwischen der Obrigkeit und Unterthanen pacta, iuncta, oder sonst gewisse Waas und das Herkommen verhanden, dabey hat es sein unveränderliches Bewenden. Sonsten sollen die Unterthanen über ihre ordentliche Dienste zu denen von Altershero befindlichen Gebäuden der Ritter-Güter, sie mögen, mit dem Rittersitze unter einen Dach befangen seyn, oder nicht, die benöthigten Hausfuhren zu thun verbunden seyn. Wenn aber die Besitzer der Ritter Güter neue Bohm- und Forwergs-Gebäude an denen Orten auf führen, wo vor Alters keine gewesen: So soll unsere Magdeburgische Regierung darinn iedesmal ermesen, wie lange und auf was Masse die Unterthanen diesfalls zu dienen schuldig seyn sollen. Zu denen Gebäuden aber so auf des Ritter Guts Grund und Boden nicht belegen, seynd die Unterthanen weder Pferd- noch Hand-Dienste zu leisten pssichtig, sondern damit allerdings zu verschonen.*

§. XII.

Tum vero dominus non modo probatione superferre potest, sed subditorum quoque renitentia iuste coercetur, quando lex ipsis aduersatur, operasque indicit; quamobrem FAC. JUR. VITEMB. ad *Requis. Regim. Martisb. anno 1724. Mens. Dec. in causa der Gemeinde zu Schlettau contra Christoph Sacken deserta probatione, quod mirum videri poterat, talem tulit sententiam: daß Beklagter sich an dem ihm zuerkanteten Beweise zwar versäumet, nichts desto weniger aber Klägers Principalen des von ihnen beschehenen Vorwendens ungeachtet, bey verspührter Unsicherheit derer Diebe und Räuber, und so lange die Gefahr vorhanden, den Rittersitz zu Beuchlitz zu bewachen schuldig u. u. quam, non attenta leuteratione a subditis interposita, confirmarunt SCAB. LIPS. Mens. Aug. 1725.* At, si nunc quæras de MATERIA ædificiorum adhuc rudi, si de lignis in commodum familiæ, & tantum non plane necessariis, quibus ædificia suffulciantur, conueniendis, quid demum statuendum sit? Ex Constitutionibus, vt alio loco vberius explicabo, prorsus non liquet. Istæ vero probationes qualificatæ, de quibus §. *preced.* si in promptu sint, nihil minus reor, quam penitus indefinitas postulari operas, sed mihi de determinatis cogitare videris, quæ quidem parum aut nihil negotii nobis facessunt, quoniam de iis rara disputatio obuenit, eadem ex pactis, circa eas initis, facile tollitur. Maxime enim attenditur quid conuentum vel promissum, vt ut tam frequentes haud reperies Reccessus, vbi ita determinentur operæ, vt omnibus villo tempore occurrentibus dubiis satis fiat, quandoquidem iuxta illud POE-

TARVM GRÆCANICORVM ANTESIGNANI ODYSSEI. T.
sepe sub fin.

Ἄλλ' ἐγὼ δὲ πᾶς ἔστιν αὐτῶν ἐμμενοὶ αἰὲν
 ἄνθρωποι.

Itane, inquis, non quiescat ab excutiendo probandi onere, qui cum per
 LL. civiles & maxime patrias, tum per pacta conuenta, probe stabili-
 tum & fixum putet id, quod iustum est in illa re, de qua nunc for-
 te agitur? Quiescat sane, per me licebit, dum non faciat magno suo
 malo, si aut non accipiat, aut asperius monitorem admittat vel ipsum
 legislatorem qui si quandoque patiat, ut Dd. jus Civile noua qua-
 dam & ante inusitata in Scholis ratione tradant; non pariter committit,
 ut jus dicentes vulgarem viam, das Herkommen deserant, vtrinque
 verba tenentes, non vim & potestatem. Quamobrem valde vereor,
 ut sint admodum perspicaces & saepe ne quidem prohi, quibus per-
 spectum non sit, quanta dissidiorum seges vbiuis ex ignorantia Gram-
 maticæ potissimum oriatur? vbi in ea disciplina versetur, quæ justæ
 interpretationis quasi fundamentis innixa consistat. Id quoties in men-
 tem venerit cuiquam sagaciori, (quin recurrat autem vix fieri pot-
 est raro:) qui non doleat has temporum vices? Quibus sunt, qui ig-
 nanos facere quoscunque laudi dicant. *descriptio iustitiam forensis*
umbra. At prodeat in conspectum, quod ægre committent, qui hu-
 manitatis cultum non omnem neglexerit, ut hic factus esse intelliga-
 tur, cum ad frugem corrigeretur. Nolim sane id mihi indulgeri,
 ut tristiori habitu sumto commonstrem, quibus maxime Austeribus
 istam felicitatem temporum augetur in dies eueniat, & num sint il-
 los inter, quibus maxime fides habeatur, & a quibus artis præcepta
 petantur, quam sciunt cum ignarissimis.

Ais tamen, imo vrget, quidopus sit ea in re alienigenæ hominis
 scientia peregrina, aut studiis atque virtute externa? Barbarum hic
 semper fore, existimas, qui nulli vsquam intelligatur. Tacebo igitur
 & factio experiar, an cuiquam præclusa vnquam via fuerit ad hanc elo-
 quentiam perueniendi, quæ in taciturnitate sita sit? inque ea non mi-
 nori frequentia & magna animi contentione versari quie-
 sim? Hoc æuo imprimis, quo satis beatus videatur bonus quisque &
 for-

fortunam fecisse, qualem frustra sibi pollicentur, qui alias artes præter il-
 las fori cantiunculas non didicerint. Audiant nunc juniores, quos inter an-
 te aliquot annos quispiam haud ignotus a Magno parente seque ipso, po-
 steaquam in libello de *litteratura juris* attigerat illas Alciati tempore ortas
 Realistarum & Humanistarum familias, vt notiores faceret, cum ani-
 maduertisset, eorum nondum penitus extinctam esse rabiem, nostris
 etiam temporibus tantum non vbiuis tales inueniri, magno ausu &
 spiritu paulo vehementiore contra interpretes juris barbaros perorauit.
 Neque facturum fuisse credo, si caruisset, aut maleuolorum odiis,
 aut sensu calumniarum, & leuandas existimasset artes ab ea, qua nunc,
 vt unquam premuntur inuidia. Hac in oratione mire placuit, quod
 illos barbaros juris interpretes, vtcunque hi multis modis, imprimis
 autem ob imperitiam suam miserimi videantur, tamen in hoc fortu-
 natos prædicet, atque sic facere debere contendit, quod difficillima
 legum capita & nodos gordios quasi aliud agendo facillime expedit.
 Quoniam enim verborum potestates conjunctionesque ignorent, iis
 pro lubitu verbum quodlibet significare, quicquid velint, ex quo qui-
 dem celeres & expediti fiant, sed miserabiles LL. interpretes, seu
 potius veri juris vtriusque tortores. Scilicet vno aut altero verbo
 aliquantulum intellecto, cætera ex ingenio supplere. Eos vero om-
 nes missos facio & magno desiderio teneor illorum virorum, qui no-
 stra ætate exempla stiterunt artis interpretandi, quorum ferre laudem
 & titulos omnes cupidissime persequuntur, neque tamen eorundem in-
 sistere vestigiis aut velint, aut valeant; vt prorsus referant eandem
 speciem, aut disciplinam accipere, in qua isti edocsi fuerant; quo
 minus nouas vndique conquirant. Itaque manent hi, de quibus jam
 refero, & manebunt fortassis exempla inimitabilia. De aliis alibi di-
 ctum fuit, & dicetur, si occasio tulerit. Nunc tantum res erit cum
Boehmro, clarissimo quondam *Friedericianæ* sidere, qui præter tot
 egregia opera dedit quoque aliquot dissertt. præsentî argumento pluri-
 mum lucis ex historia & philosophia-juris capiendæ, prælaturas;
 quorum refero istas, de interpretationis grammaticæ *fatîs* & vsu va-
 rio in jure Rom. a. 1742, de verbis directis & obliquis a. 1717. nec
 non de suspectis conuentionum formulis, a. 1737. & de interpreta-
 tione faciendâ aduersus eum, qui clarius loqui debuisset, a. 1700.

Item,

Item, cum de jure & statu hominum propriorum a Germaniæ fernis non Romanis derivando, et de vsu hujus doctrinæ, a. 1716. tum de imperfecta libertate rusticorum in Germania, a. 1733. Nimis longum tædiosumue fuerit corrumpendo omnes latebras, quas habere quiverit, quisquis sit scriptor, si rimari volupe sit aut optima quævis, aut quæ maxime sint ad palatum vulgi utcunque eruditi. Satis nobis sit cognitum habere, quod sciuerit, quam parum in jure profecerint, qui possint aliquas, imo plerasque e compendio suo recitare ad vnguem definitiones atque diuisiones. Iurisprudentis autem officium vel binis circumscribi posse verbis, quod consistat in interpretatione & applicatione jurium. At quot latent in iisdem scopuli, tamque alti recessus, in quos penetrent seque ibi condant, qui parum sciunt, isti que Iurisperito comparandi, quem falsè vetabat quondam infolere & cornua ideo sumere Henricus Stephanus, quoniam is audiat, quod peritiorum suam coquam censeret, his additis decreto rationibus:

Et iusculorum et plurimorum jurium,

Sint illa sue carniū, sue piscium,

Vorare tu tantum, illa & apparare scit.

Illius quidem cordi in diss. qua contendit interpretationem (pastorum videlicet) faciendam esse aduersus eum, qui clarius loqui debuit. §. 2. vehementer dolet, jam diu esse, quod sola interpretatio tot fluctus pepererit, ut si quis principia hujus doctrinæ exigentibus Dd. voluminibus petere vellet, iter incertum & periculosum ingredi necesse sit. Nemo, hactenus dubitauerat de ipsa regula, quandoquidem et recta ratio & leges nostræ ciuiles id ipsum sæpius præcipiant. Querebant tamen, dissensu vario, quis sit, quem clarius loqui oportuisset? Aliis alium nominantibus. Sisto igitur velut ab imis fundamentis erutos penates. Boehmerus certe eorum omnibus opinionibus d. I. rejectis, ipse generalem præscripsit, sed teste atque interprete *Augustin. de Leiser* in *Meditt. ad Pandect. Specimen. 41. Meditat. 4.* neque novam, neque meliorem, sed a *Mantica* mutuo acceptam, obscuram quoque & interdum difficillimæ applicationis, quin plerumque plane falsam. Cui itaque lubeat istam regulam adhibere, si fortassis disputari contingat de operis ad ædificandum, *Quæ Diensten, & pacta* proferantur antiquitus concepta, quæ tamen sensum admittant ambiguum,

dum mentionem faciant pecuniæ, & quod talia seruitia secundum alias operas consuetas cessatura promissa solutaque pecunia, fidem habuerit rustica plebs, qui datus arbiter suoapte ingenio inde excuspat: vtrum obligentur rustici easdem tantum alternatiue, an tunc saltem, cum domicilium ipsum, *der Nittersis*, non etiam cum stabula & horrea extruuntur, debeant? Porro, numne determinatio satis certa & liquida, vt operæ in alias, licet similes, nullumque onus, quod grauius sit, allaturas, si non & leuiores conuerti æquum videatur? tum, quid referat prædium vnum, idque vicinum, ab alio esse diuersum, licet idem amborum dominus sit, neque metueadam ne conditio rusticorum deterior reddatur & quæ sunt id genus alia, de quibus passim litigia jam olim oborta fuisse, ex *Carpzouio* animaduertas. At quantacunque pars iurium nostrorum, quæ commutari sic foleant, vt pactis conuentis standum sit, hæc videatur, tamen multo longius latiusque fluere doctrinam de interpretatione faciendam, intelliges, si cogites de ipsis *LL. Principum Constitutionibus*, moribus, longaque consuetudine; ne quid dicam de rerum aut inter partes eadem, aut certe similiter, quamuis quoad alios, vel gestarum, vel iudicatarum exemplis.

§. XIII.

Quamuis nimirum arbitraria est omnis operarum causa, tum quoque arbitratus, quem per *ORDIN. PROVIN. de anno 1555. rubr. von Baufuhren §. Wo und an ic. verb. Wollen wir auf Ansuchen ic. CONST. ELECT. §2. P. 2. & Decif. Nov. XXXIII. §. Anlangend ic.* Legislatores Saxonici ædilitiarum operarum intuitu sibi sumferunt, euidenter se commendet, cum *Reip.* tum priuatorum bono, vtpote quo demum iustitia & æquitas maxime viget, litigiorumque materia hoc quasi igne consumpta, querelæ locus manet nulli, tamque pateat longe, si rem recte perpendas, vt tantum non interpretis sustineant personam, adeoque circa dubium factorum intellectum hæere non oporteat, nec legis sonum gene-
ra-

ralem adductius exponendo, iudicis partes impleant, aut mentem auctoris, quod hic solus potest, declarent, sed quoque id, quod nec Lege, nec Constitutione vlla, multo minus conuentionis vllius tenore definitum, vsuque venit nunquam, meroque suo arbitrio relictum est, pro ea, qua pollent autoritate summa, determinare fatagant: Attamen, jam determinatas quod attinet, in definiendis secundum quantitatem, qualitatem ac varias circumstantias operis rusticis, auctores frustra sollicitos fuisse, ne existimes. Nam si secundum MARONIANVM illud:

Limes agris positus, litem vt discerneret aruis,

illos dubitas, cum homines ad dissentiendum naturaliter faciles esse cognouerint, hac ratione occurrere voluissis futuris rixis? Ea igitur in parte, qua difertis verbis cautum est de finibus harum praestationum, merito silet interpres, siue in coangustandis, siue dilatandis operam nauet; neque hic, sicut in caeteris rebus, iura speciei cum specie compensationem aut permutationem admittere censeo: indeque quantacunque ista sit arbitrandi potestas, subsumo, vt nouae plane species debeantur, noua opus esse lege, quam subditi, si talem ferri contigerit, accipere minime detrectabunt, quod ipsis alia, quam obsequii, gloria relicta sit neutiquam. Dominus autem haereditarius, donec princeps talia iubere, rationibus permotus iustis, in animum inducat, expectabit prius, quam talem impetraturus sit declarationem, quae menti antea promulgatarum sanctionum, minime congruat: neque vero ibo inficias, si genus seruitiorum non mutetur, nec onere grauentur rustici nimio insolitoque, dominorum spem quandoque in genibus iudicum sitam fore.

Nemo interpretum, quod sciam, in dubium vocavit, quod operæ, quæ indeterminatarum nomine veniunt, *urigemeffene Dienste*, (arbitrio boni viri ex usu ac consuetudine loci definire necesse sit. At nescio, annon in Electoratu Saxon. & fortassis alibi quoque) ea determinatione ad Alicum et Prouocationum Senatum adstricta, id ipsum male habeat ceteros iudices inferiores, vt & Collegia juridica, quæ consuleri moris est, quod omni cognitione in hoc capite abstinere oporteat. Proinde, cum quæreretur: vtrum hæc potestas definiendi operas indeterminatas propria sit Cancellariæ Electorali Saxon. an cum cæteris etiam communicetur? Distinguendum videbatur. Num de iure controuertatur, an de facto? Etenim, quando de facto tantum disceptatur, veluti si intentio domini jurisdictionalis alicubi sola possessione operarum indeterminatarum sustineatur, sunt qui ejus rei arbitrium omnibus Cancellariis commune esse hand diffitentur. At plane de operis rusticorum, solis aeditiis exceptis, ordinariam iudicem cognoscere, tradit de Wernher, *Selekt. observ. forens. P. 6. Obs. 363.*

Me vero nec poenitet diuturno harum rerum usu didicisse, deque iis certiozem factum fuisse, quæ facile præterire soleant plerosque Scholarum Magistros.

Horum enim ista nimis sedula atque anxia cura, qua vel contraria LL. capita, per distinctiones subtiliores & quæsitae inuicem componere satagunt, vtunque modestiam quandam & reuerentiam præ se ferant; incidunt tamen non omnino quidem, sed pluries magnam partem, quæ non sinant hujuscemodi ingenii telam sic absolui, ne non sit noxia censenda. Præterea nec nunquam contingit, implicari eodem argutiis, e quibus difficulter se renocent aut temperent ab extensione conclusionum suarum ad nouas consecutiones, quam sistere oportebat intra casus proximos, ne alioquin laberentur paulatim a similibus ad dissimilia, vt tandem magis valitura sint acumina ingeniorum, quam legum auctoritas. Ipsemet propense credo, recte facere, qui e. c. interpretationem operarum rusticarum ab earundem moderatione vel determinatione separant. Istuc referent, quod ex stricta earundem interpretatione consequitur, dominum, licet ex vectura longinqua commodum sentiat, rusticos tamen adstringere non posse, vt res quæ proprio haberi queant, ex longiore aduehant; quod vbi vulgari

gari discrimine, quo vtantur, inter eas, quæ manibus & quæ equis præstentur operæ, vel lege, vel pacto, vel consuetudine ita distinctæ, confundi non debeant; quod futurum sit, si collati, quos vocant, euocarentur ad agros arandos non suis quidem, sed domini equis, ne quid dicam de computatione temporis ad eas destinati, aut de fossis duccendis. Sed meminerint, multam, si non maximam partem, in ipsis legibus latere eam obscuritatem, quæ interpretatione faciendâ tolli queat; quin imo quam parum hoc sit, quod iudici in legem liceat, vt-cunque durior ipsi videatur. Nec eadem semper res est, ob quam fiat, vt causa quam tractas in tenebris magis, quam in luce versetur haud inuitis legibus, dum vel nimis hæc accumuluntur, præsertim admixtis obsoletis, siue casus, de quibus perferri contigerit, descripti fuerint ambigue aut minus perspicue & dilucide, vel a modis enucleandi juris neglectis aut non bene institutis, si non quoque a contradictione & vacillatione iudiciorum et sententiarum, quæ vtendi iudicandique materiam suppeditarunt. Quid autem harum rerum, præter tenorem verborum, tam manifestum sit iudici ordinario, vt istud ex tenebris suis extrahere possit, nisi ipsemet falli velit, aliosque fallere. Hinc tanta est interpretationis authenticæ, præ quavis grammatica siue doctrinali, præstantia, vt neque dubium videri debeat, an partes, qua semel in casu dubio ad iudicium infestorum prouocauerint & doctrinalem ejus interpretationem expetierint, deinde, cum illa contra alterutrum litigantium facta sit, adhuc ad Principem recurrere ejusque interpretationem authenticam implorare possint. Disputent ergo I&I in suis Collegiis hac de quæstione, quam diu volent, existimantes, ad illam præcipuam interpretationis speciem tunc demum recurrendum esse, cum verus legis sensus a Iureconsultis neque ex verbis, neque ex ratione erui possit, atque argutiis suis euincant, nisi per doctrinalem veritas inuestigari nequeat, authentica opus non esse; nullum fructum inde ferent, quia inter priuatos quoque suorum verborum quilibet optimus esse interpres censetur, idemque juris legumlatoribus multo magis asferendum est. Quamobrem nec recte quidem facere apparet iudices inferiores, qui interpretationem sibi arrogant, cum dubia est sententia legis & mens legislatoris. Debebant igitur tunc necessario ad Principem recurrere, si vel maxime nulla lege expressâ hoc cautum fuisset.

Quod si non faciant, sed legem ex sua opinione explicent, legislatorem profecto obligare non poterunt, ut is sibi legique suae diuersum sensum assignari patiatur. Et cur non potestas Principis condendarum novarum legum etiam de praeterito tempore, & adhuc pendens negotiis, qualem agnoscunt isti ex l. 7. C. de LL., comprehendat multo magis hanc, qua antiquam in pendente negotio interpretetur? Sic cognouimus Sententiam Bergeri in Oeconomia jur. quae defendit subditos, ut vt tigna, Bau-Materialien, quo nomine veniunt Kalch, Steine, Holz &c. ad extructionem domicili advehere oporteat, eos tamen negat ad ventionem lignorum insectorum, Holz, so noch nicht beschlagen, obligari, neque talem hoc nomine deberi, jam Conf. aestiu. a. 1707. a Senatu App. sic temperatam fuisse: Daß Appellatus Principalen nicht allein die zu dem bey Appellantens Principalem Rittersitze vorhabenden Schuppen-Bau benötigte 4. eichene Säulen, so weit solche unbeschlagen in die Erde eingegraben werden müssen, sondern auch das Bauholz, welches derselbe etwa bey fernern Gebäuden zu seinen Rittersitze unbeschlagen gebrauchet, gleichfalls anzuführen verbunden ist.

Haecenus de operarum rusticarum interpretatione. Transendum itaque foret ad applicationem earundem, nunc moderatione, nunc determinatione veluti expleturam officii ejus alteram partem, quod incumbit Iurisperito, sed neque soli, neque semper; si non aliqua, quae huc spectent, jam ante commonefecissem, & deinceps quoque recurreret dicendi occasio & locus ad eam rem capiendam opportunus vt dubitem, vtra anteponenda sit?

§. XIV.

Seruiunt denique homines vt victu, ita instrumento quoque suo, quod etiam reficere, & si quid detrimenti, sine tamen culpa domini capiat, hoc ferre debent. Vtraque omnia manu concedo. Enim vero cogites, amabo te, quale istud sit? Num suffecturum hoc putas, quo praegrandes arborum modo caesarum trabes, nullo tum artificio elaboratas, die unbeschlagene Schwellen, Säulen

Säulen, und Ziegel-Sparren, tuto deferant? an metuis, ne elumbe pecus tanto oneri succumbat, & plaustra parum robusta frangantur, aut minimum, ne quod damnū ferat rusticum instrumentum? Quod si timendum existimaueris, agnosces ipsam materiæ adhuc rudis molem eos excusare. Nam nulla est impossibilium obligatio, & si culpam sapit, affectare id, in quo scias imbecillitatem tuam aliis nocumento futuram, illum dolo haud vacare censeam, qui operas a subditis efflagitaue-rit, quibus præstandis nouerit eosdem esse suo instrumen-
to ac viribus longe impares. Quamobrem eundem, siue remediis violentis, aut minis hoc obtinuerit, siue precibus, de omni damno teneri putauerim. At enim fac, rusticanos instrumento tanto oneri ferendo vtcunque apto minime desitui, tum vero nihilo secius temporis ratio fuerit ineunda. Neminem quippe fugit, quo majori sunt pondere arbores dejectæ, antequam delibren-
tur atque exsiccescant; tanto plus temporis insumi, iisdem alleuandis, plaustroque imponendis ac vehendis, eoque magis iumenta, ne reditum maturent, impediri: vnde fit, vt subditi vna cum pecude in multam noctem labore defatigentur satis molesto, & vix domum redire eodem die queant; quum tamen nox quieti iure concedatur, interdum etiam per vnam aliamue horam, quibus cibum capiant, & pecori pastum exhibeant, dari vaca-
tionem conueniat, nec plures vno die in vnam vecturam regulariter insumi fas sit.

Quidnam autem sibi hoc vult? Si finitores dicant, operas determinatas non esse, quando rustici ex mera domini voluntate seruire debeant, etsi ita nunquam, vel per longissimos annos aliter seruerint: nec tamen ferant, nisi moderatas, possibiles, solitas. Imo submonere con-
si-

fuerunt, nunquam fore exigendas, præterquam secundum modum
 antiquum, aut si de eo res dubia sit, ex more et consuetudine regio-
 nis: alioquin boni viri arbitrio definiendas prius eum in modum, quo
 laboribus subditi non plane supprimantur, aut occasio quærendi ali-
 menta iis præcidatur. Etenim si quid video, confundunt eo modo
 interpretes cum communi hominum conditione rationem illarum ope-
 rarum, quæ neque ex juris dicendi potestate, neque ex dominio quo-
 dam directo, sed ex alio fonte suprematus, s. superioritatis territori-
 alis, eidemque coherentis homagii repetuntur, & si propius attendas,
 pleræque referuntur quam maxime ad salutem publicam, minime
 vero ad commoda domini, ejusque utilitatem priuatam. De victu
 enim seruientium, et damno instrumentorum, quod ferant ipsimet,
 ex institutis ciuilibus res per se manifesta videri poterat nec opus ideo
 esse, vt quid ultra præcipiatur.

Quemadmodum sensui multoties insidiantur artibus suis miscellio-
 nes, non ignari, multitudinis opinionem generari aliorum generum
 cum aliis mixtura, vt æque tamen diuisio perturbet mentem, in va-
 nas imagines euocando, multumque fundendo inter magnitudinem ve-
 ram & falsam mediæ caliginis, quæ majus quoque implebit spatium,
 si fiat id promiscue et sine ordine: cujus rei experimentum facile ca-
 pias in aliquo horto, vbi flores in plures torulos distincti se offerant,
 quod majoris quantitatis speciem præbituri sint, quam si omnes in eo-
 dem toro simul crescerent, modo toruli illi oculis simul subiciantur:
 ita hi, qui diuersas hominum stationes, variaque inde pullulancia jura
 componunt, ea fini, vt quæ non profint singula, multa iuuent, fal-
 sos fieri tali confusione necesse est. Mallem igitur, si per temporis
 injuriam licuisset, vt quid ego sentiam, hoc confirmare potuissim per
 ista iudicia, quæ olim ex Actis eam in rem singillatim & diu college-
 ram, singulis per locos satis æquos & opportune captos digestis. Quid
 autem de me, tanquam illo — qui quondam — mea regna videns,
 mirabar aristas, — nunc vbi — infelix lolium & steriles dominan-
 tur avenæ. Scio profus, quam multos offendat, quicquid est nimi-
 um, ideoque moderatione refecandum; modo non præter mensuram
 et modum sic statuerent. Certe materiam tollendi ædificii quod atti-
 nct, vt discernas hoc, quo opus est, ab eo quod nimium cuius
 alte-

alteri videri queat, res ea difficultate nunquam caret, & fere fidem Architecti atque fabricorum hic sequi necesse est. Neque crediderim obstare vocem viri ejusdam nobilis & in hujuscemodi rebus æstima-
mandis ab arte Arithmetica & notitia fabricæ satis instructi, cujus judicium describere, ejusve copiam evulgare ulterius non dubito. Is vero ad quæstionem sibi propositam.

Wie viel wohl Quadrat-Fuß, nach cubischer Aus- und Zusammen-Rechnung des sämtlich erforderen Holzwercks, nach nöthiger Stärke und Länge desselben in dieses oder jenes Gebäude, nach dem darüber gefertigten Anschlage gebraucht würden? Sie respondet. Dieses kann nicht besser ausgerechnet werden, als, wenn man zuerst den Grund- und Aufsriß nebst Profilen gefertigt hat. Denn rechne ich, nach meiner Methode, alle Hölzer von gleicher Stärke zusammen, multiplicire derselben Länge nach Füßen oder Ellen mit ihrer Breite und Höhe oder Dicke, so habe ich den sämtlichen Inhalt der Cubic-Fuß oder Ellen. Darauf muß ich wissen, wie viel ein Stamm Bau-Holz giebt, und dividire damit in die Anzahl meiner befindlichen Cubic-Fuß: so er-
giebt sich daraus die Anzahl meines erforderlichen Bau-Holzes. Zu jeden Balken wird ein Stamm erfordert, weil er am Wipfel so stark, als am Stamm-Ende ausgearbeitet werden muß; hingegen gehen davon Stücke ab, die man zu Bändern und Niegeln, und nach dem er stark ist auch zuweilen, zu den innern Säulen des Gebäudes brauchen kann. Ich rechne den sämtlichen Nähen, Dachschwellen und fetten Cubic-Fuß zusammen; wo-
bey aber allemal das zusammen platten darüber gerechnet werden muß. Darauf nehme ich die Säulen und Kehlbalcken. Bey denen giebt allemal das untere Theil des Stammes 1. 2. 3. auch mehr Säulen, je nach dem der Stamm stark und lang ist. Das mittlere Theil einen Kehlbalcken, und das obere ein Stück Niesgel. Zu Sparren wird schwaches Holz erfordert, und nimmt man also zu jeden ein schwaches Stämmchen. Desgleichen braucht zu Bändern auch nur schwach Holz zu seyn, oder man nimmt die Stücke von dem Abgange des übrigen Bau-Holzes darzu. Es kommt hierbey NB. auf einen geschickten Zimmermann an, der
G sein

sein Holz wohl einzutheilen und zu menagiren weiß. Es läßt sich auch das Bau-Holz niemals so genau ausrechnen, daß man dessen nicht manchmal mehr oder weniger nöthig hätte. Daher ist es besser, man nimmt ein Paar Stämme mehr, als weniger.

Bonum factum ratus sum, contextam ad hiberi ejusdem Sententiam, vom Trennen des Holzes und dessen Nutzbarkeit. Wo man starckes Holz, ait, haben kan, so ist das Trennen desselben eine ganz gute und nutzbare Sache. In Holl- und England wird alles Holz gesägt, im erstern Lands auf den Säge-Mühlen, und im letztern mit der Hand. Alles gesägte Holz ist viel stärker und besser, als das gehauene, weil es durch Hauen sehr zerscheuert und zersplittert wird, und dadurch von seiner Stärke verliert. Hier zu Lande ist es nicht gewöhnlich, und die Leute nicht dazju eingerichtet. In Schlesien an der Oder, zwischen Glogau und Crossen habe ich dergleichen gefunden, sonderlich um Neufalke, Beuten und Freystadt herum, welches mir sehr wohlgefallen hat. Neque mihi hoc institutum displicuit, sed feci istud feruari, cum essem civis regiae urbis in Saxonia, ibique ad aedificandum haud parum propensus. Hoc ipso autem momento, quo sedeo & chartae ingero, quin oculos ad arcessendos sensus longius mitto, denunciatur Holmia Suecica in nouissimis Relationibus. Der Commiffarius Hr. Ionas Norberg hat an die Modell-Cammer eine Abbildung einer Wasser-Mühle übergeben, welche viele Stäse und Sonnenboden mit einmal schneidet und so formiret, daß man sie gleich zusammen setzen kann. Die Säge ist rund und hat 13. Blätter, welche so eingerichtet sind, daß ein Stücke Holz von 20. Zoll in Diameter, und das 14. Fuß lang in 8. Theile, und jeder derselben in 5. Längen zerschnitten 480. Stäse giebt. Ihm sind die Kosten, die er auf die Abbildung verwendet hat, mit 300. Rthlr. Silbermünze ersetzt worden, und nachher hat er eine Prämie von 1000. Rthlr. Silbermünze erhalten.

Tantum refert expurgando ingenio artis expertem non esse, quin alios artificio rem singularem excogitandi superare, vt tandem discamus quavis materia, quae frugiferi queat, recte vti. Quia tamen tempori quoque parcendum est, atque errant, qui omnia patefacien.

cienda putant esse omnibus, a longiore orationis egressione calamum retraho, vt redeam ad operas rusticas, aliquando temperandas pro tempore, alias sic definiendas, si fieri possit, ne perennet licentia domini potestate sua abutentis. Non equidem vituperare illos iudices debemus, qui æquitatis vtrinque seruantissimi, nolint operas alioquin indeterminatas ex hoc, quod dominus eas saltem certo tempore & loco exegerit, ad tempus illud & locum restringi; nescio tamen, cur non patiantur, vt idem citra præiudicium, & consecutionem re & causa minus interdum exigit? iudici autem tantum indulgeant, vt operas certas quoque & determinatas minuere valeat, siue pacto constitutas, siue per præscriptionem longissimi temporis acquisitas.

Quicquid enim Magistratui, vt fatentur, non licet in Principem, sumto casu, quo is vti consuevit iure priuatorum, id ne quidem in priuatos licebit, eoque minus, quo rarius contingit, vt bene conueniant potentia & virtus.

§. XV.

Supereſt, vt odio demum, quod seruitiis rusticorum ædilitiis, qui pro impio hæc præsidio habent, contra naturalem æquitatem affingunt, eadem defensuri, vel æquitati aliquid largiamur amplius. Ecquid enim statuemus, si dominum materia nondum præformata ad ipsam ædificii structuram egere contigerit? aut subditi suis placitis adstringantur ad uehendas trabes etiam rudes vel consuetudine, s. generali, s. speciali, legitime præscripta id oneris receptum fuerit, quod rustici defugiunt? vel denique statutis & legibus prouincialibus haud inique operæ eo porrigantur, vt ligna subditi, quamuis nondum elaborata, dominis teneantur aduehere ædificaturis. Nemo sane ad regulam tunc efformandum esse duxerit antea traditam hac in re mentis opus. At tum quoque permaneo in ea sententia, quam prius tuli, quando iubent frondes, ramos, segmenta, & quæ huc spe-

spectant alia, separatim congerere, instrumentum erigen-
 dorum ædificiorum v. c. *Nuß-Stangen*, ad materiam re-
 ferunt, vecturas aliquas lignarias, aliasue præstationes
 remittere pollicentur, proprium instrumentum *ihz eigen*
Geschirr oder Borspann, it. victum & mercedem promit-
 tunt, vel indemnitate rusticis cauent, & quæ sunt
 plures ac nouiores rerum figuræ, quibus fabricandis do-
 mini, aut qui ab illorum stant partibus, sæpe acuunt inge-
 nium, quo indirecte alliciant incautos ad operas alias
 plane indebitas. Quamquam haud raro etiam male iidem
 sibi met consulant, indeterminatas operas sine specifica
 eorundem expressione stipulantes, suoque easdem arbi-
 trio permittentes, vel si luculenter determinatas per im-
 prudentiam precario exerceant, wann sie solche zur *Bethe*
ansagen lassen, aliaue ratione a subditis præscribi patian-
 tur. Sed quo minus singula latius persequar, tempus
 festinantem destituit: quare hoc vnum addo quasi super-
 pondii loco: in ORDIN. ELECT. SAXON. POLIT.
de anno 1661. Tit. XXIII. cap. VIII. fabros sub multa
 mercedis diurnæ prohiberi, ne quidquam lignorum aut
 SVPERAMENTORVM secum auferant domum, s. hoc
 ipsi faciant, s. suis tale quid permittant domesticis: mi-
 hique oportune jam venit in mentem: nuper admodum
 coram SVPREM. REGIM. DRESDENS. me præfente,
 alterique parti adstante, actum fuisse de SVPERAMENTIS
 MATERIE, quæ censebantur ædili vrbico als *ein herge-*
brachte Accidens inuidere ciues, sed concedebantur ipsi
 hæc communi placito, Iudicii que Illustriss. auctoritate
 in partem salarii vterius, hoc temperamento, vt faber li-
 gnarius, juramento constrictus, prohiberetur, quæ vsui
 adhuc esse possint ad ædificandum, istis adjicere lignis,
Nuß:

Mus = Holz auszuwerfen, idque in causa *Syndicen* der
Bürgerschaft zu Oschatz, contra dasigen Rath betreffend.
Subsisto igitur, otium, quod mihi imposterum a forensi
strepitu dabitur, poliendæ huic ad amissum, jam vix
præformatæ materiæ, impensurus.

Cum dudum ante ab operis ædilitiis odium, quod impingunt alii immeri-
tum, depulerim, diff. videlicet, quam sub meo Præsidio. a. 1730.
defendit B. G. Hommel, post multis Accessionibus locupletata, in
Meditt. legal. in rem rusticam & fabrilem, foras datis a. 1744. nihil
equidem opus est denuo adjicere quidquam, præter id, quod præ-
tereire non debui, cum faceret ad amplificandum decus & memoriam
Ill. quondam Thomasi quocum re concinere aliquos intellexi, plures
autem, utcumque verbis longe discrepare visi fuerint, illud ipsum præ-
se ferre; sed velle & facere cuperem. — Ille quippe, si nemo quisquam
in tantum promotere ingenii Germanici terminos potuit, quidni pa-
rem fundamentorum cognitionem susciperent posterum?

Parumprobabile fieret, si cuiquam in mentem veniret, eos nonitatis
specie decipi, qui nunc demum & ne quidem applaudente coetu ex-
tollant tanta Thomasi merito, quæ ut quisquam sic imitatus sit, ut
daretur eundem assequi; posteaquam Sapiencia illius par fatum exple-
uit, quod scita philosophiæ manet fere semper, qualiacunque ea
sint, ut vix eam ætatem ferant, donec vno alteroue lustro exacto ali-
us quidam non sine strepitu in scenam prodeat; veruntamen eandem
de se experturus deinceps, pro ea, quæ omnium rerum, heu, vicif-
situs est, mutationem. Tædeat igitur perosque ea scire, quæ
fuerint & haberentur optima, cum viuerent & florent repertores
eorundem: quam causam eleganter pinxit *Gellert*, in *der Geschichte*
von dem Hute; nullum pigebit me vnquam ista descriptio characte-
ris præcipui, in ejus scriptis, quorum edidit non pauca, obuiam fa-
cti, eam puta, quæ extat in den *Wöchentlichen Hältischen Anzei-
gen* de a. 1761. No. 33. *seq.* it. No. 40. cum literis eapropter ad
me perlatis, ibidem per compendium & carptim traditis. Itaque for-
san haud ingratis accipient reliqua, quos summi & singularis viri re-

cordatio delectat. Primum caput est de hominis impudentissimi scurrilibus contumeliis, qui sine Auctore affirmaverat: daß er, Thomasius, auf seinen Lehrstuhle statt Methode und Solidität die Zeit mit gestümmelten Digressionen und Auflösung chimärischer Difficultäten zugebracht, und um seiner Zuhörer Gewogenheit zu erhalten, sich des Kunstgriffs bedienet, Märchen zu erzählen, Buffonnerien und scandaleuse Historichen von seinen Collegen und andern Gelehrten vorzubringen, weshalb er auch seinen Zuhörern den Character der legereté und frivolité, an allen zu zweifeln, und alles lächerlich zu machen eingeprägt &c. Alterum post verba: dabey aber von Natur &c. ista protulit ille scribendo: mit einem sanguinisch-cholerischen nach Ehre trachtenden Temperament in ziemlich hohen Grad versehen war. So war es ganz natürlich, daß er sich durch bessere und nützlichere Lehren hervorzuhun suchte. Und wie einestheils dergleichen Temperament zur Satyre und Scherz sehr aufgelegt; andern theils er viel Widerspruch fand und heftig angegriffen wurde, also konnte es nicht fehlen. Deinde, post verba: von Vornehmen und Hohen hochgeachtet, sic pergendo: und stand wegen seiner Einsichten in Staats und öffentlichen Rechts-Sachen bey Hoffe in vielen Ansehen, würde auch daselbst leicht zu hohen Bedienungen haben gelangen können, wenn er nicht die Academische Freyheit vorgezogen. Er pflegte oft zu sagen, daß seine allzu aufrichtige und zum Stellen und Berstellen unfähige Gemüths-Art sich zu keiner Hoff-Bedienung schickte. Heuchler und Schmeichler waren seine größten Feinde, die ihn auch am meisten verfolgten. Es haben aber seine Feinde ihm niemals etwas anhaben können, weil er ihnen zu wisig und zu klug war. Wenn irgend einer &c. Denique in fine epistolæ post verba: mit seinen gelehrten Arbeiten beschäftigte &c. Folgender Zug, inquit, mag seinen Character zum Theil mit darlegen. Im Jahr 1716. ließen einige seiner ergebensten Zuhörer ein schönes Gedicht: und vortreffliche Music auf seinen Geburts-Tag verfertigen. Er ließ ihnen beydes heimlich wegnehmen, und entschuldigte sich theils damit, daß dieses nicht, sondern ihr Fleiß und gute Aufführung die Mittel wären, seine Liebe zu erlangen: theils, daß ihre

Et

Eltern ihnen die Gelder nicht dazü, sondern zu Collegiis und Büchern schicken: tractirte sie nach einiger Zeit zur Mittags-Mahlzeit aufs beste, und da sie zu lustig werden wollten, verabschiedete er sie damit, daß er nothwendige Facultäts Arbeit habe. Tantum.

Non multa habeo, quæ hic remoneam loco et tempori congrua. Tela quippe ab Vffenbachio ad Iudificandum & calumniandum eum jacta, quin in ipsis literis satis depulsa fuisse intelligas, non dubito. Deinde, quam commendavit Thomafius suis quondam Auditoribus curam, veram sibi ante omnia comparandi notitiam & aliorum & imprimis sui, hanc sibi met cordi fuisse credo. Neque decrat illa fenestra in cordis humani fabrica, quam olim requisivit Momus, cum tot angulos & recessus ibidem conspicatus esset. Consideratione quippe temperaturæ variæ in quouis corpore deprehendit, per quam in obscuros & tortuosos anfractus inspiciere quis posset, & salutaribus præceptis eam doctrinam muniuit passim. Quid itaque impedire quiverit, ne secundum ista, tamque scite proposita initia, in se quoque statuerent alii, quo ipse vti consueuerat. Vtrum vero isti fuerint existimatores æque iusti an secus? Qui fugere Anonymum nostrum potuit, toto triennio vitæ ejus tenori adfuetum? Hoc equidem vsu venire frequentius videas, vt qui virtutis habitu foret longe inferior, specie tamen externa potior habeatur. Atqui quælibet, ut qui in arte semet ostendendi, aut occultandi quidquam efficere tentet, aut commode fleclendi seque effingendi cupiat prouchi, is prius obsequio paret amicos, neque sit admodum addictus veritati, certo certius apud plerosque sui æmulos odium atque inuidiam sibi parituræ. Itaque nihilo aget; quem fortuna premit aduersa; quamque acerbum est bellum accipere cum tot improbis & falsis, tanquam alterius rationis & partis. Nihil ibi præsidii cuiquam restat, præterquam in fundamento diuinitus locato, quin cum M. Bruto in eam vocem sub exitum suum prorumpat; Te colui, virtus, vt rem, ast tu nomen inane es.

De re veruntamen, cui nomen inane opposuit, diffidet nemo, nisi superstitionibus aut magnis, aut minimum paruis obnoxius degat; earundemque sibi sit conscius. Habent igitur rem. Denique vero quid ipsi ab eo acceptum vsu facere nostrum licuerit, aut fenerari argumento, quod adhuc tractamus, seruiturum, de eo ex commentatione de *ruffico quondam seruo* & aliis constabit, quorum ante mentionem intermittere nolimus.

PRO-

PROGRAMMA

FAC. JURID. ERFORDIENS.

T. T. DECANI

JO. PHILIPPI Streitz, JCT.

AEdificans in solo suo ex aliena materia, inædificati, non vero illius materiæ fit dominus §. *cum in suo solo. 29. inst. de rer. divis.* nemo enim inuitus re sua priuandus. *L. id quod nostrum n. ff. de R. I.* neque quis cum damno alterius locupletandus. *L. 206. dist. iij.* Sed alter dominium istius materiæ retinet; *dist. §. 29.* vbi dicitur, quod is, qui materiæ dominus fuerat, *Dominus ejus esse non desinat.* Nam si ædificans dominus quoque fieret, darentur duo ejusdem rei domini in solidum, quod jura non admittunt. *L. 5. §. 15. ff. commodati.* Negant tamen alii in proposito duos esse dominos ejusdem rei, cum enim aliud sit ædificium, aliud materia ædificii, contingere potest, vt alius sit dominus materiæ, alius ædificii. *MYNSING. ad d. §. 29. n. 5.* Quamuis igitur æqualiter & pari ratione duo non possint esse domini ejusdem rei in solidum, diuersa tamen ratione & respectu, vterque dominus esse videtur materiæ, ille quidem, qui ædificauit, in quantum materia consideratur, vt juncta & connexa ædificio, is vero, ex cujus tigno exstructum ædificium, in quantum materia consideratur in se, ac sine respe

respectu ad ædificium. Alii dicunt, quod ædificans fiat dominus materiæ interim vtiliter, & cum effectu, alter autem, cujus materia fuit, remaneat dominus, et ad interim sine effectu. MANZ. *ad dict.* §. 29. n. 12. ZOES. *ad eundem* in verbis: *domino materia interea sopito.* Prior tamen dominus consulere sibi poterit per actionem antiquam de tigno juncto, quæ definitur, quod sit actio personalis, quâ is, qui tignum alienum ædibus junxit, convenitur, vt duplum ejus præstet. *L. 1. ff. de tigno junct.* Causa efficiens hujus actionis est obligatio. Remota variat, vel enim tignum furtivum malâ fide fuit junctum ædibus, vel bonâ. Priore casu nascitur ex delicto. Posteriore oritur ex æquitate naturali, quam jus civile ad agendum efficacem reddidit; cum enim tignum ædibus junctum vindicari nequeat, æquum erat, vt remedio alio domino consultum esset, eò quod alter dominus cogatur inuitus re suâ carere, vel quia melius rei conditionem debebat inquirere ædificans, vel, quia alias cum majori damno tignum eximere coactus fuisset. BACHOV. *in Treurl. Vol. 2. disp. 29. rebf. 6. tit. 21.* Occanonem actioni huic dedit *Lex. 12. Tab.* quæ tignum alienum, ædibus junctum, non vindicari tantum, sed etiam solui prohibuit, adeoque ne actionem quidem ad exhibendum eo nomine concessit. *L. 1. ff. d. r. de tigno junct. L. 23. §. pen. de R. V. L. 6. ff. Ad exhibend. ne ædificia necesse sit rescindi d. L. 1. & ne vrbis aspectus ruinis deformetur. L. 2. §. 17. & L. ultim. ff. Ne quid in loc. publ. L. 2. Cod. de ædific. priuat.* Controuertitur an hæc actio etiam contra eum detur, qui tignum alienum non furtivum bonâ fide ædibus suis junxit? Negatiuam propugnant ZOESIVS *ff. de tigno junct. n. 4.* MANZ *ad d. §. 29. inf. de R. D. & alii.* Probabilius vero est, aduersus hunc etiam

H

ir

in duplum actionem dari. BACHOV. *ad Treurl. dict. Vol. 2. disp. 20. thes. 6.* VINN. *ad dict. §. 29. inst. de R. D. n. 2.* STRUV. *Exerc. 48. thes. 28. & alii.* Colligitur id etiam ex *L. 23. §. 6. de R. V. & L. 7. §. 10. de A. R. D.* in quibus locis actio hæc in eum dari dicitur, aduersus quem nec in rem, nec ad exhibendum agi potest. Deinde in *d. L. 23. §. 6.* sciens & nesciens opponuntur, & dicitur quod sciens teneatur actione in duplum. Non obstat si opponas, Taliter bonâ, & malâ fide jungens, erant ejusdem conditionis. Respondetur enim negatiuè, quia malâ fide jungens, præter hanc actionem in duplum, tenetur etiam actione ad exhibendum. *Dict. L. 23. §. tignum.* non quidem vt tignum exhibeatur, sed vt æstimatio præstetur. Quamuis autem titulum *de tigno juncto* hodie exoleuisse & domino materiæ, cujus tignum alienis ædibus junctum, actionem in factum tantum dari ad consequendum pretium, & id, quod interest, Dd. varii statuunt, nitanturque in vniuersum hoc principio, quod actiones in duplum, vel quadruplum hodie sint abrogatæ, vt refert STRYK. *in usu modern. Pand. ad d. tit. §. 1. ipse tamen ad tit. de obligat. & act. §. 3. seqq.* illud principium rejecit, & statuit, regulariter adhuc hodie secundum jura *dict. tit.* pronunciandum esse. Cujus tituli occasione variæ quæstiones moueri possunt; an scilicet detur hæc actio in duplum contra fabrum lignarium, qui tignum junxit, etsi ædes non possideat? Possitne emptor, si is, qui tignum junxit, ædes vendiderit, actione hæc conueniri? Possitne is, qui egit de tigno juncto, & duplum obtinuit, diruto ædificio, tignum adhuc vindicare? Possit ne is, qui tignum ædibus suis junxit, præstationem dupli effugere, si tignum eximere malit, & domino restituere? Sed hanc materiam occasione *dict. L. 1. ff. de tigno juncto* pluribus enucleabit.

NO.

NOBILIS ET CLARISSIMVS

DN. JOACHIMVS JACOBVS
REINECCIUS,

Lucem hanc diuinâ gratiâ primum conspexit in Mulin-
ga Anhaltina Anno MDCXCVII. d. 15. Mart. Patre
GODOFREDO REINECCIO, cujus & parentis sui M. HEIN-
RICI REINECCII, ministerium sacrum, cui præfuerunt,
integrum seculum, & quod excurrit, impleuit, matre
CATHARINA HAACKSIA, Canonici apud Magdebur-
gensis filia. Ille, quum Anno MDCCVIII. d. 3. April.
diem obiret supremum, senex plusquam septuagenarius,
studia literarum auidius jam tum appetentem educandi in
eum paternè suscepit curam Vir plurimum Reuerendus Dn.
JOHANNES DIETERICVS, ecclesiæ Langen-Weddingen-
sis in Ducatu Magdeburgico Pastor, cui etiam seni, vt
Numen vitam præstet longiorem, orat. Tradidit is pue-
rum fideli informationi Dn. CHRISTIANI STVBINGII,
Cantoris eo in loco tunc temporis, postea apud Becken-
ses, Glueneenses & Wencelauientes in Marchia Branden-
burgica Pastoris, rudimentis latinæ pariter ac græcæ lin-
guæ imbuendum. Prouidentia deinde Dei singulari, ac
Viri Magnifici Dni M. CHRISTIANI REINECCII, Con-
siliarii jam Saxo-Querfurtensis, nec non Rectoris in AV-
GVSTEO, quod floret LEVCOPETRÆ, fraterna conten-
tione adjutus, (A) locum obtinuit in *Regio. Electorali Mu-*
sarum sede Portensi Anno MDCCXII. d. II. Nouembr.
Præceptores ibi nactus longe fidelissimos Dn. M. JOHAN-
NEM GOTTLÖB HARTMANNVM, Dn. CHRITOPHO-
RYM CONRADVM BESSERVVM, Dn. M. CHRISTIA-
NYM HEIDERVM, Dn. M. SIGISMVNDVM SCHRAM-
H 2 MI

MIVM, Dn. JOHANNEM CHRISTIANVM MAJVM,
 ac Dn. M. JOHANNEM CHRISTIANVM WEIDNERVM,
 qui omnes post discessum suum, præter Dn. M. SCHRAMMIVM nunc Con-Rectorem laudatæ Prouincialis scholæ, quem, vt optat, Deus diu velit superstitem, vitam hanc cum æterna beate permutarunt. Ibi omne studiorum, quæ humaniorum veniunt nomine, genus edoctus, quum eam eruditionem literarum comparasset, vt publico præceptorum testimonio dignus iudicaretur, qui in Academicis federet subselliis sub initium anni MDCCXVI. abitum parauit, publicè habita pro more oratione Valedictoriâ, de *patrio Dei erga homines affectu*, postquam (B & Bb) Anno M DCC XV. jam Lipsiæ nomen, Rectore Viro Magnifico, Dn. JOHANNE BURCKARDO MENKENIO, J. V. D. Consiliario Regio. & Hist. P. P. professum, inter Ciues suos academicos receperit. Philosophicis hîc atque linguarum studiis operam magis priuatim, quam publice impendit, doctore vsus præcipue, quem etiamnum colit, ac superius nominauit, Optimo fratre. Mox Vitebergam se recepit, vbi apud Virum Magnificum Dn. ERNESTVM CHRISTIANVM SCHROEDERVM, Log. ac Methaph. P. P. tunc Rectorem in Album istius Academicæ relatus, ad Jurisprudentiam animum applicare cœpit, sacra studia prius meditatus. Audiuit inter Theologos famigeratissimos WERNSDORFFIOS, SCHROEBEROS, HAFERVNGIOS, nec minus in Ordine Medicorum VATEROS atque LOESCHEROS viros in sua arte præstantissimos, iuxta Philosophos summos SCHROEDEROS, JANOS, HASIOS, ELSVIGIOS, WOLFFIOS, aliosque, cum publice tum priuatim docentes, linguæ etiam gallicæ aliquid temporis tribuens, Præcipue verò (C) Jctorum,

rum, quorum famam nunquam interituram dicit, utpote HORNII, WERNHERI, GRIBNERI, BASTINELLERI, MENKENII, HARTVNGII, BRENDLII, KRAVSTII Scholas assidue frequentavit. Hac ratione in utroque jure tantum profecit, ut eum crederent idoneum, qui in forum prodiret, atque vires ingenii in defensione partium litigantium, periclitaretur, quod primum tentavit Seruestæ, fere sub auspiciis anni MDCCXVIII., (D) manu ducente admodum juvenem Dn. AVGVSTINO THEODORO HAACKSIO, Præfetto Lib. Baron. a Plotho ac Advocato Aulico in dicta vrbe, auunculo quondam bene cupiente ac honoratissimo, cæterum juris peritia atque causis quadraginta fere annos feliciter transactis claro. Per aliquot annos ibidem commoratus pluribus quidem specimenibus tam civilibus quam criminalibus innotuit, gratiam inde consecutus Aulæ non minus, quam Senatus oppidani, qui (Dd) industriam aduertens non vulgarem, in Concursibus creditorum litis curam ut vocant, eidem sæpe demandabat, simulque munus Notarii publici Cæsarei (E) a viro Magnifico Dn. CHRISTIANO WEIDLINGIO, Consilario Saxo-Querfurtensi ac Comite Palatino Cæsareo Anno MDCCXIX. collatum sustinuit, verum intentus in id, ut majores faceret progressus, ad finem properante Anno MDCCXXI. Dresdam se contulit suavis multorum, nec non successu satis felici. Breui enim temporis spatio, quum non pauci sua consilia operamque efflagitarent, hoc desiderio effecerunt ut penes Ordinem Iudiciorum (F) Vitebergensium examen Lege Saxonica Electorali imperatum præter intentionem Aduocati vices ulterius gerendi, Mens. Martii MDCCXXII. subiret, eorundemque testimonio omnino dignus censeretur, qui

ad orandas in foro causas admitteretur, quare *Potentissimus Poloniarum Rex ac Saxoniae Princeps Elector*, quum deinde reliqua specimina ex Actis publicis elaborata haud minus placuissent eadem consentibus, praevio juramento solito d. 12. April. MDCCXXII. coram supremo Senatu Aulico Dresdensi praestito, in Matriculam Aduocatorum Ordinariorum (G & Gg) eum referre & per omnes ditiones Electorales eoque pertinentes, prouincias praxin permittere liberam, clementissime decreuit f. d. 13. April. d. sed parum abest, quin negotiis forensibus interfuerit huc vsque quasi inuitus, longa annorum serie. Praeterea ab anno MDCCXXIII. (H) commendatus a Commissione Regia qua dirigebantur subdelegati ad cognoscendas subditorum de praestationibus, vti loquuntur, Suecicis querelas, vices Actuarii per aliquod tempus in istiusmodi Iudiciis Commissariis suscipiens, nec non alicubi iudicis officio defungens, aliquando etiam lectionibus priuatis alios, & viros quidem maximam partem dignitate conspicuos, *docens*. Vterius Anno MDCCXXVII. morbo coelitus immisso grauius decumbens, Deo ita peculiariter dirigente, remedium cum vxore inuenit, quacum nunc vtitur matrimonio, quod imposterum quoque beet, suauissimo, filia Dni D. GEORGII ERNESTI MEVSELI, Medici in ciuitate Torgauiensi ordinarii, viduaeque beati D. JOBI CHRISIANI GEBHARDI, Erfurtensis, qui fuit olim Serenissimo Principi ac Domino, Domino FRIEDERICO, Duci Saxoniae &c. DAMAE a Consiliis ejusdemque Archiater. Posthaec moerore afficiebatur insigni, cum nunciaretur litteris matrem quoque charissimam d. 11. Martii MDCCXXVIII. vita defunctam esse, quam mox comitabatur d. 15. April. d. a. (quo sepultus quondam

dam fuit beatus parens) mors avunculi quem antea laudavit, & patris loco habuerat. Luctu demum superato, hac transiens, noluit occasionem prætermittere consequendi penes, *Facultatem Juridicam* summos honores, quas Jcti in Electoratu Saxonico ante plures jam annos plus simplici vice sponte obtulerant. (I) Ad examen itaque Doctorandorum rigorosum admittiti decenter petiit, transmisimus igitur, prout moris, ex utroque jure ipsi textus explicandos, præfigentes terminum ad examen, in quo eosdem solide & docte enucleavit, & acquisitam in jure scientiam ita comprobavit, & ad Quæstiones propositas adeo prompte docteque respondit, vt non tantum ad edenda vltiora specimina admissus, sed etiam, vnanimi consensu, gradu Doctorali dignus iudicatus sit. (K) Quare proxima die Lunæ, quæ erit III. Aprilis, lectionem cursoriam *ad d. L. 1. ff. de sign. junct.* eaque absoluta, Disputationem Inauguralem ID QVOD PRÆCIPVE IVSTVM EST CIRCA SVPERAMENTA EX PRIMA MATERIE ELABORATIONE FABRILLI, vulgo: den Waldspahn, SVMMATIM COMPLECTENTEM, horis consuetis, habebit. Ad quos Actus solennes Magnificus Dominus Rector, nec non Domini Proceres ac Ciues Academici decenter & perhumaniter invitantur. Publ. sub Sigillo Facultatis Juridicæ 2. Aprilis MDCCXXX.

(L. S.)

Cum varia sit ac multiplex eorum natura, qui vel exquisitius literis student, vt cognitionem juris aliquando consecuturi, ex hac indole, quam suam cuique pulchram videri constat; nec quenquam sibi admodum diffidere de docilitate, memoria cæterisque virtutibus, quas vno ingenii nomine appellare solemus, hauxiet facile. *Mioquin pauper-*

rimus, qui heri aut nudius tertius natus fuerit, aliquid artis, tantæ profecto, quanta opus est, ad vnam quæstiunculam & duas contro- uersias intelligendas, nec dubito de tali, quin dignitatis non raro venalis, quod illi satis esse quinerit sit reperturus; modo non, si quid in eo exiguum, naturalis vigoris delitescat, id aut extinguere vita agrestis malit, aut incultu atque socordia torpescere sinat. Sed putandum non est, fieri posse, vt ex ligno quouis, nedum indolato & cortice pleno, euadat Mercurius alterue Hercules, κλέος θρασύμυκτος ἐν Βροτῶν ἔξω. Itaque si primum ponere fas esset, illos omnes, qui apud Facultatem aliquam in petendis honoribus Academicis summa ambitione contendunt, se ipsos recte nosse eodemque tramite incedere, vt nollent, nisi multo sudore & longa laborum patientia sibi emtam spem lætieris fortunæ imposterum faciendæ; quid opus erat totam vitæ ante actæ rationem multis verbis, sæpe quoque in personam primam, de qua agitur, conceptis ex more dudum recepto proponere? Non mirabuntur, & parum interessè sibi persuaderi patientur, qui sæpe vulgata, quam sint incredibilia accepta veris ante habent, nec timebunt euenire posse, vt veritas fide careat. Hinc Illustr. Dn. Netzebladt, vt est acutus, cum pleraque ejus scripta mihi visa tantum habeant argutiarum, quantum familiaritas et congressio vrbauitatis, in denen Nachrichten von seinen Leben und Schriften, sic præfatur: Lebensbeschreibungen können nicht wohl vollständig, brauchbar und ohne Fehler geliefert werden, wenn nicht diejenigen, deren Leben zu beschreiben ist, entweder dieselbe selbst aufsetzen, oder wenigstens dem, welcher solche abfassen soll, die darzu nöthige Nachrichten mittheilen. Ob nun zwar in gewisser Maasse, so wohl das erste als das zweyte Mittel, vollständige, richtige und brauchbare Lebensbeschreibungen zu erhalten, besondere Vorzüge haben; so halte ich doch dafür, daß der erste Weg der beste sey etc. In re tamen ambigua, de qua certare suo more philosophos & varias esse opiniones intelligo, licebit sane ostendere quoque qui sit meus sensus de hoc. Faciam id certe puro & candido dicendi genere, vt neque mea quasi inoperta opinio ea in causa lateat, neque sine causa mihi vitium fuerit, nunc altera via potius vti; eoque magis, quum peropportune accidat mihi, vt citare possim Marcum Tullium, cui,

semper qui, quum is arderet cupiditate incredibili, neque se arbitro reprehendenda, ut nomen suum scriptis alterius, L. Lucceji videlicet, illustretur, ejus monumentis vellet maxime commendari res suas, consultius esse existimavit, id ipsum abs eo petitoria sua epistola, (quæ est 12. Lib. V. ad famil.) impetrare; ubi in rem præsentem sic eloquitur: *Placet enim Hector ille mihi Navianus, qui non tantum laudari se letatur, sed addit etiam A LAUDATO VIRO. Quod si a te non impetro, hoc est, si qua te res impederit — cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt; scribam ipse de me: multorum tamen exemplo & clarorum virorum. Sed quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia. Et ut verecundius ipsi de se scribant, necesse est, si quid est laudandum; & prætereant, si quid forte reprehendendum est. Accedit etiam, ut minor sit fides, minor auctoritas. Multi denique reprehendant, & dicant verecundiores esse præcones ludorum gymnicorum, qui cum cæteris coronas imposuerunt victoribus, eorumque nomina magna voce pronunciauerunt; cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent. Hæc nos vitare cupimus. & si recipis causam nostram, vitabimus: adque ut facias rogamus. Mihi vero contigisse recordeo, quod haud scio an nemini, ut plurimo reum usu assequeretur & nimium se præconem habere, quam considerate; quamque sollicitè vatum Græcanicorum, vetustissimus dixerit Lib. 1. qui inscribitur *ἔργα καὶ ἡμέραι, πίζεις δ' ἄρα ὁμοῦ καὶ ἀπιστίας ὀλέσσαν ἀνδράς.**

Quod ipsum me mouit, ut curarem in margine Programmatiss, quod modo dedi mei causâ scripti, literas A. B. C. etc. apponi, quarum indicio narrata pleraque certis & indubitatis testimoniis substruerebuntur. Fingat itaque, cui sic liceat, in tali biographia occurrere posse, quæ omnem fidem superent, imo quæ inuicem pugnare credat quisquam: non tamen erunt, quæ justam dubitandi rationem præbeant, sed moneant tantum; quem fata aduersa ad suscipiendos labores Herculeos a prima ætate sic traxerint, ut in perferendis iisdem se fortem præstiterit, & virum publice priuatimque utilem, multamque sæpe hæc apud probos, utcumque paucos, gratiam ea propter inierit, hunc singulariter oportere diligi, velut segregem a cœtu istorum, qui se sibi tan-

tantum natos putent, nihil autem in se agnoscant, quod non ipsimet fecerint, ideoque male confecti parum tribuant providentiæ atque tutelæ Altissimi, quæ vitam det, quæ spiritum largiatur, eundemque custodiat, ne exclusione temeraria corrumpatur. Sic facillimum erit huc applicare, quæ tradidit B. THOMASIVS in diss. de fide *juridica* c. 1. §. 22. innuens historiam scriptam, qualiscunque demum sit, tunc præ aliis videri sibi vero similem, si in plerisque proxime accedat ad veritatem certam, & paucissimis contradictionibus inuoluatur, atque aliis a vero dissimilibus: contra ea autem, illam parum vero similem, quæ certas veritates vbius jactet, & loco earum contradictiones meras aut somnia fictionesque cerebrinas proponat, vel facta narret, quæ cum natura humana vix conveniant etc.

(A)

Lecturis cum debita honoris præfatione Salutem! Vir omnino præclarus, et decus seculi sui extitit Reinerus Reineccius, qui tot egregiis monumentis antiquam illustravit historiam, ut etiamnum memoria ejus posteritati sit commendatissima. Ut nihil gratiæ, vel auribus dedisse videatur, qui lapidem sepulchralem fenis meritissimi hoc signavit carmine:

Quicquid Graja docet, quicquid Romana vetustas,

Qui jacet hic, animo clauferat ille suo.

Nulla parem, nedum majorem secula norunt;

Ingenio tantus judicioque fuit.

Dum suus historiæ splendor constabit et arti,

Huic facer æterna laude manebit honor.

Non possumus definire, an ut nomine, sic et sanguine attingat hunc Reinerum, ejus in gratiam hæc scribimus, adolescens, JOACHIMVS JACOBVS REINECCIUS, Anhaltinus patria, perque annos quatuor et menses quinque Portæ Saxoniciæ alumnus. Recte tamen, ne dicamus rectissime faciet, si tanti viri legat vestigia, et ingenium, quo non destituitur, multa sedulitate porro excolat. Nam hætenus quidem illud omnino non neglexit, sed eam sibi eruditionem litterarum comparavit, ut dignus judicaretur, qui

qui in academicis sedeat subsellis. Ad vitam quod attinet, accidit ipsi, quod ætati huic plerumque accidere videmus, quæ admonitionibus et disciplina, non aliter, quam vitis pedamento et ridica fulcienda est. Sed quum secunda sit virtus moneri posse et velle, Reineccius quidem nos tanquam bonæ mentis advocatos facile admisit, quasi ex tripode dictum putans illud Senecæ: admoni bonus gaudet: pessimus quisque monitorem asperrime patitur. Atque hujus ipsum obsequii non poenitebit unquam: præcipue quum parentibus sit orbis, et bonorum opus habeat fauore et benenolentia. Hanc itaque vt præstare velint Nostro, eamque re ipsa declarare omnes, quorum ille fores pulsabit, est, quod etiam atque etiam rogamus, Deo hujus adolescentis studia piis commendantes precibus. Perscriptum et signatum Portæ ad Salam sigillo publico, VII. Idus Aprilis, MDCCXVI. M. Io. Gottlob Hartmannus, Rect. Christoph Conrad Besser, Past. & Insp. M. Christianus Heider, ConRect. M. Sigismundus Schrammius, Coll. III. Johann Christian May, Coll. & Cant. M. Jo. Christianus Weidnerus, Diac. & Coll.

Er. Königl. Majestät in Pohlen und Churfürstl. Durchl. zu Sachsen bestallter Schul-Verwalter daselbst.

Johann Gottfried Otto

(B)

(L. S.)

Q. D. B. V.

Almæ Uniuersitatis Lipsiensis Rectore, Jo. Georgio Abichtio, S. Th. D. & S. L. Prof. Publ. Ordin. Sacris Academicis initiari cupiens, studiis bonarum artium atque literarum nomen dedit, & Albo Philuræ nostræ insertus, inque numerum discentium relatus est JOACHIMVS JACOBVS REINECCIVS Mulingens. Saxo. in cuius rei fidem testimonium hoc publicum, consueto Reſtoratus Academici Signeto communitum, ipsi dedimus Die 4. Mensis Jan. Anno Salutis per Christum reparatæ MDCCXII.

(Bb)

Uniuersitatis Lipsiensis Rectore, Johanne Burchardo Menckenio J. U. D. Consil. Reg. & Hist. P. P. promissione supra scripta

I 2

Aca.

Academia dicta se obstrinxit, numeroque civium Academicorum adscriptus est JOACHIMVS JACOBVS REINECCIUS, Muhliensis Anhalt. Sax. Anno MDCCXV. d. 15. Mensis Octobr.

(C)

Quod Nobilissimus Dn. JOACHIMVS JACOBVS REINECCIUS, Anhaltinus, praclari nec vulgaris ingenii Iuuenis, non interrupto industriae ordine meis ad Jus Vniuersum Praelectionibus, tam Publicis, quam Priuatis, haecenus interfuerit, et adhuc interfit, atque egregio omnino profectus jam in vtroque Iure fecerit, coque longe dignissimus sit, cui Stipendiis aliisque subsidiis studiorum succurratur, bona fide testor, eundemque omnibus lecturis maximopere commendo. Wittebergae d. XXII. Dec. MDCCXVII. Io. Balthasar Wernher. D. Consil. Reg. et Cod. P. P.

(D)

E. E. Rath's, Protocoll. de Anno 1718. fol. 39. f. a. 19. Akt. d. 29. Aug. Acto erschien Hr. Amtm. und Hoff. Aduoc. Aug. Th. Haack's, ingl. Hr. Joachimus Jacobus Reineccius, und gab Hr. Amtmann Haack's Hrn. Reineccio in allen Angelegenheiten, die Er hier selbst, oder als Mandatarius vor E. E. Rath habe, vor sich, seine Erben und Erbnehmen auch resp. Kraft habens der Gewalt zu substituiren, volle Macht und Gewalt, vor E. E. Rath in allen solchen Angelegenheiten zuerscheinen und alle und jede Actus, wie Er selbst thun und verrichten könne zu thun und zuverrichten Gestalt Er alle seine Facta vor genehm zu halten versprochen haben wolte. Vorgegen Hr. Reineccius ebenfals dieses Mandatum generale ubernommen, auch zugleich stipuliret, bey allen Angelegenheiten behörigen Fleiß anzuwenden, welches alles zur Nachricht protocolliret worden. Actum vt supra.

(Dd)

Wie Bürger Meister und Rath Manne der Stadt Zerbst uhrkunden hiermit und bekennen, welchergestalt Hr. Aduocat Joachim Jacob Reineccius, Uns um Ertheilung eines beglaubten
At-

ter Ego Comes Palatinus supra nominatum Dn. REINECCIVM prævio Examine præstitoque erga Sacratissimam Cæsaream Majestatem & S. Rom. Imperium perpetuæ fidelitatis ac de Notariatus, Tabellionatus, ac Judicatus Ordinarii Officiis sincere exercendis, tum aliis peragendis, consueto corporali Juramento, ex potestate & Autoritate Imperatoria Mihi clementissimè concessa, ex certa Mea scientia animoque bene deliberato in Publicum & Authenticum Notarium, Tabellionem atq; Judicem Ordinarium creavi, feci & ordinaui, & tenore præsentium in optima & constantissima forma creo, facio & ordino, ipsique hujusmodi Notariatus, Tabellionatus & Judicatus Ordinarii Officia exercenda cum omnibus & singulis Privilegiis, Honoribus, Commoditatibus, Excellentiis, immunitatibus & Libertatibus Imperiali Autoritate & potestate duxi committenda & concedenda, commisi & concessi, prout per præsentem committo & concedo, ipsumque de memorato Officio solemniter inuestio, dans & concedens Nomine & Autoritate prædicta Eidem Dn. JOACHIM JACOB REINECCIO, Anhaltino plenam Autoritatem, Potestatem & Licentiam per Vniuersum Imperium Romanum, per Omnes Vrbes, Ciuitates Communitates, Vniuersitates, Villas, Castra & Vbilibet terrarum faciendi, conscribendi, publicandi Contractus, Instrumenta, Judiciorum Acta, Testamenta, Codicillos, aliasq; vltimas voluntates, Decreta insuper & Autoritates in quibusque Contractibus ista requirentibus interponendi; omnia denique, ac singula palam & publice faciendi, agendi & exercendi, quæ ad officium Publici Notarii, Tabellionis & Judicis Ordinarii quoquo modo spectare & pertinere dignoscuntur. Et vt ille Dn. REINECCIVS nunc & deinceps in omne posterum tempus pro legitimo & Publico Notario, Tabellione ac iudice Ordinario ab omnibus habeatur, ad eundemque tanquam Personam Publicam & Authenticam in omnibus & singulis officium ejus concernentibus, quando, vbi & quoties opus fuerit, publice recurratur & recurri possit, omnibusque scripturis & instrumentis publicis per eum consiciendis & confectis stetur firmiter, & plena fides adhibeatur. Signum quoque Notariatus, quod in hoc instrumento depictum apparet, expresse confirmandum duxi, & confirmo per præsentem, ita vt Eo in quibuslibet Instrumentis & Actibus libere vti

vti

vti possit, absque vllius omnino hominum cuiuscunque Præ eminentiæ, dignitatis, status, Conditionis, Gradus & Ordinis existerint, impedimento & contradictione, sub grauissima S. Cæs. Maj. & S. R. Imperii indignatione & pœna quinquaginta Marcarum Auri puri Fiteo & Mihi Comiti Palatino ex æquo irremissibiliter toties, quoties contrauentum fuerit, soluenda. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præsentis literas siue Publicum Instrumentum huiusque Creationem in se continens fieri et manu mea subscriptum Meique Comitatus, quo fungor, sigilli appensione iussi, et feci communiri, Dat. Lipsiæ d. XX. Julii, Ann. Nat. Dom. MDCCXVIII. Præsentibus Testibus Viris, Nobilissimis Dn. a Warnsdorff, Equ. Misn. Dn. Keslero, Anh. ad hunc Actum solenniter inuitatis ac requisiti, D. Christianus Weidlingius Comes Palatinus Cæsareus & Consiliarius Saxon. Weiffenselsensis.

(L. S.)

(F)

Decanus, Ordinarius, et reliqui Ordininis Juridici in Academia Vitemburgensi Doctores et Assessores, Lectori Sal. Pl. Dic. Profitemur his tabulis, JOACHIMVM JACOBVM REINECCIVM, Seruelsta Anhaltinum, examen lege Saxonica Electorali imperatum subuisse, in eoque sic stetit, ut eum omnino dignum iudicemus, qui ad orandas in foro causas admittatur; in cuius rei maiorem fidem sigillum Ordinis nostri apponendum curauimus, Dab. Vitemb. Saxonum Die XXI. Mart. MDCCXXII. Jo. Balthasar Wernher, D. Ordin. et p. t. Decan. Polycarpus Cranach, p. t. A.

(L. S.)

(G)

Demnach dem vormahls publicirten Churfürstl. Sächsl. general. Mandat zu gehorsamster Folge Joachim Jacob Reineccius, vermittelst abgelegten Körperlichen Endes und sonst sich zur Prae- xi gebührend habilitiret. Als ist ihm solche in diesen Churfürstenthum und incorporirten Landen zu exerciren und fortzustellen nunmehr verstatet, auch darüber gegenwärtiger Schein unter dem Churfürstl. Cansley Secret ertheilet worden. Signatum Dresden, am 13ten Aprilis Anno 1722. Churfürstl. Sächsische Cansley H. von Büchau. Gottfried Adolpho Feral. (Gg)

(Gg)

Der Herr Joachim Jacob Reineccius, Advocatus Immatriculatus hieselbst wird Herrn Stadt-Richter Rittern bey aller vorkommenden Gelegenheit de meliori recommendirt, Ihm in Praxi und andern Umständen beyrätzig zu seyn, damit Er in Sufsentatione seines Lebens gefordert, und auch in Exercitio Jurispr. practicae möge erhalten werden. Und gleichwie in Ansehung dieser Vorschrift ich nicht zweifele Er Hr. Stadtrichter werde Sie besagten Reineccio genieszen lassen, von dessen Geschicklichkeit ich ihme attestire; Also erwidere bey Vorkommheiten sigl. Dresd. an 15 Jun. 1722.

Graf v. Zinzendorff.

(H)

Demnach der Wohllede, Großachtbare und Rechtswohlbelahrte Herr Joachim Jacob Reineccius, Iuris Candidatus und Practicus allhier, nicht allein durch hohe Recommendation bey der zu Untersuchung derer über die Schwedischen Praestationen geführten Rechnungen hochverordneten Hochlöbl. Direction-Commission befannt gemacht worden, sondern auch diese wegen des an Ihm gerühmten Fleißes und Dexterität, hierauf die gute Hoffnung geschöpffet, daß er bey denen zu gedachten Untersuchungen hier und dar im Lande Subdelegirten Herren Commissariis nützliche Dienste als Actuarius leisten können werde, und daheroh ihr Abszehen dahin gerichtet, bey vorkommenden Vacanzien Ihme darzu beförderlich zu seyn;

Als hat hochgedachte Direction-Commission so gleich bey der ersten vorgekommenen Gelegenheit einen Anfang daran gemacht, und denen zur Untersuchung bey der Stadt Zschopau subdelegirten Herren Commissariis, dem Wohlgebohrnen Herr, u. Hrn. Caspar Siegmund von Verbisdorf auf Rückerswalde und Rehnheide, Königl. Pohnl. und Churfürstl. Sächsl. Appellations-Rath, und Herrn Adam Gottlieb Schmieden, auch Königl. Pohnl. und Churfürstl. Sächsl. Accis-Inspectori, Ihn, Herrn Reineccium, vorgeschlagen und bester Maßen recommendiret, die Herren Commissarii subdelegati auch kein Bedencken ge-

funden, Ihn zu ihrer Expedition zu ziehen und anzunehmen, zu dem Ende auch am 31sten Martii dieses Jahrs mittelst des darzu requirirten Notarii Publ. Cæs. Herrn Johann Leonharde Zauffschilds, wie aus dessen in dem bey dieser Sichovauischen Untersuchung gehaltenen Volumine VIImo Actorum fol. 303. 304. und 305. in forma probante befindlichen Registratur von ermelde-ten dato, mit mehreren zu ersehen, verpflichtet lassen, Er, Herr Reineccius, auch folgendes die Expedition angetreten, und bishero abzuwarten nicht ermangelt. Welches auf dessen beschehenes Ansuchen, der wahren Bewandniß nach, mit Beydrückung seines gemöhnlichen Verschaffts, eigenhändig attestiret, Dresden den 17. Junii. 1723. Johann Friedrich Nicolai, bey der Hochlöbl. Direction - Commission Actuarius juratus etc.

(I)

Anno 1730. d. 27. Martii in Album Civium Acad. relatus est Dn. JOACHIMVS JACOBVS REINECCIUS, Malinga Anhalt, Sax. J. V. Candidatus. Id quod testor
Placidus Abbas S. Petri, Rector.

(K)

Quod felix Faustumque fit! Quod in sempiternam sacro-Sanctæ ac indiuiduæ Trinitatis Gloriam, per-antiquæ hujus Electoralis Academiæ splendorem atque emolumentum, Facultatis Juridicæ Ornamentum, feliciter cedat! Augustissimis sacræ Cæsareæ Majestatis auspiciis, et autoritate Principali Eminentissimi ac Serenissimi Principis ac Domini, Domini FRANCISCI LVDOVICI, S Sedis Moguntinæ Archi-Episcopi, Sac. Romani Imperii per Germaniam Archicancellarii et Principis Electoris, supremi Magisterii Ord. Teut. in Borussia Administratoris, ejusdemque ordinis magni in Germania et Italia Magistri, Episcopi Wormatiensis et Vratislauensis, Præpositi et Domini in Elwangen, Comitis Palatini ad Rhenum, Ducis Bavarie, Juliaci, Clivie et Montium, Principis Moersensis, Comitis Veldentia, Sponhemii, Marchie et Rauensbergæ, Domini in Rauenstein,
K Freu-

Freudental et Eulenberg, Vniuersitatis hujatis Cancellarii perpetui, Domini nostri clementissimi; Pro-Cancellario, Reuerendissimo et Perillustri Domino, Domino CHRISTOPHORO IGNATIO de GVDENVS, Episcopo Anemoriensi, Eminentissimi ac Serenissimi Archiepiscopi, Principis Electoris Moguntini, in pontificalibus Vicario generali, Consiliar. ecclesiastico, Suffraganeo et Sigillifero Erfordiensis, J. V. D. insignis Ecclesiae Collegatae ad Sanct. Seuer. Canon. Capit. et Scholast. licentiam promouendi conferente, Magnifico Vniuersitatis Restore, reuerendissimo et amplissimo Domino, Dn. PLACIDO, regalis Monasterii SS. Apofoloena Petri et Pauli. Ord. S. Benedicti intra Erfordiam Abbate, Praepositurae Zellensis et in Franckeroda ad Werrham Domino, et reliq. vigore Decreti Inclytae Facultatis Juridicae promotor legitime designatus, JOHANNES PHILIPPVS

Streit, Jctus, Eminentissimi ac Serenissimi Principis Electoris Moguntini Consiliarius Regiminis, Facultatis Juridicae Senior et P. T. Decanus, Viro nobili atque clarissimo Dn. JOACHIMO JACOBO REINECCIO, Anhaltino-Saxon. Aduoc. in Sax. Elect. immatr. ob praecclaras virtutes, strenue in Jurisprudencia nauatam operam, atque eximiam in consuetis et rigorosis examinibus, nec non Publicis specimenibus, Facultati probatam scientiam, summum in vtroque Jure Gradum Doctorem, cum Priuilegiis atque immunitatibus huic dignitati competentibus, Die VIII. Aprilis An. MDCCXXX. feciliter Deo anuente, rite atque condignè contulit, Hasque testimoniales consueto Facultatis Juridicae Sigillo communiuit.

J. P. Streit mpr.

(L. S.)

POST.

POSTFATIO.

Cum præsentem Dissertationem inauguralem, ante annos XXXVII. publici juris factam, ob exemplarium dudum distractorum penuriam recudendam exhiberem, rogatu quorundam, præter obseruationes et annotationes ad vsum siue forensẽ siue domesticum dirigendas, aliquid adjiciendum fuit ex iis artibus, quæ repertæ fuisse putantur, vt mentes iuuenum magis ad humanitatem et elegantiam fingerentur. Quare facile fuit tanquam ei, qui §. 10. admodum parce et pauculis tantum verbis eandem nexum & coordinationem attigisset, præuidere fore, cur id argumentum a me luculentius, et pluribus explicari oporteat. Demirabar quippe tot institutionum atque præceptorum in artibus diuisiones, quibus nil nisi discordiam dissensionemque excitant, hinc creatam, quod parum hoc sit, quod in natura rerum omnium se vniuersum profundat, et quod totum repente euolet. Sunt tamen vtique, mea sententia, quicquid aliis visum fuerit, quæ rerum vniuersitatem sic intexere consueuerint, vt hoc intextu singula concresecant, et societatem causarum palam faciant, quam primum ad caput et fontes venias cuiusuis diuersi generis. Istam rem, quam explicatu difficilem esse fateor, mirabiles vtilitates, vt alias, ita quoque in ipsa juris arte tradenda præbere contendo. Nemo fortassis adhuc dubitauit de iis, quæ ad humanitatem pertinent, quod habeant quoddam commune vinculum, vt quasi cognatione aliqua inter se contineantur. Nolin autem vnum atque idem sentientibus in mentem venire, vt cæteras putent de numero excerptas, modo cogitent

tent, summam istam conjunctionem magis ab ipsa natura esse, quam hominum placito aut communi eorundem consensu. Artem enim, qualiscunque sit a natura profectam esse, tam certum habeo, vt nisi natura moueat ac delectet, nihil sane ista egisse videatur. Sunt autem aliqui, vt fuerant alii ante, atque alii olim non defuturi, quos ipsa superstitionis fuga superstitiosos facit tamque credulos, ne dubitent, se tanto saniozem & puriozem viam ad veritatem inire, quanto longius a prius receptis opinionibus, iisdemque anilibus fabulis scatentibus deflexerint, attamen aliis modis inuentis rursus ad superstitionem, humanarum mentium ludibrio reuoluantur. Trahant igitur hi, si volent, in prodigium & mirabundi requirant, quantum intersit in faciendo inter doctum et rudem; animaduertent tamen non multo differre eosdem in iudicando. Omnis autem solertia in eo tantum versabitur, vt ars imitetur naturam, & quod ea desiderat, inueniat, quod ostendat, sequatur. Qui oculos aperuerint, aures erexerint, animumque attendere didicerint, hos docebit longa vita & ipsa rerum experientia, alia in tractandis artibus via ire, quibus animus est, vt eas ad vsum transferant, nec posse illos unquam facere cum his, qui tota vita nihil velint aliud agere. Ipsa nimirum tractatio, qua potissimum delectantur, et toties recurrens quaestio quotidie ex se gignit, quod cum desidiosa delectatione vestigent: ita fit, vt agitatione rerum sit infinita cognitio, at maximam partem inutilis, donec singulari aliqua specie substruatur. Cumque videant ipsi, quosdam ingeniis magnis praeditos tantundem facultatis consequi, artem tamen iniquunt esse ducem certiozem, quam naturam. Quam obrem tædet ipsos, vt exemplo vtar, verba poëtarum

mo.

more fundere, quia malint ea quæ dicant ratione et arte distinguere. Qui vero regerant & arbitrentur, cum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam confirmatioque doctrinæ, tum illud quod nesciant quale sit, præclarum tamen ac singulare solere existere: iidem non modo negare vix poterunt, multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrina naturæ ipsius habitu prope diuino, per se ipsos et moderatos et graues extitisse, sed libenter illud adjungent, sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Quomocunque res se habeat, indignum neque ferendum existimaui, quoties subolere contigit, quod iuuenes facerent erudiri imitatione horum, qui rebus relictis, nuda vocabula sectantur, non ex natura, sed ad opiniones torquentes et flectentes animos. Quid? si exemplum petam ab istis partitionibus, quas *διχοτομίας* vocant, in quibus tandem, quid est negotii, vt omnes raptim detrudas in aduersum, si viam ostendas, non qua eundem, sed qua sic constitutum sit, donec obreptum sentias. At meminisse debebant, quod disparata, aut quicquid ab aliqua re per oppositionem negationis separare instituas, ad docendum si non inidonea, minus tamen apta sint.

Qua in re fere nunquam non peccant, qui in tradendis disciplinis iisdem vtantur, eaque arte sibi egregie placent; quoniam hoc studium diuisionis æqualis nihil omnino prodest, sed facit solum inanem verborum strepitum. Neque tamen committendum esse reor, quod lectis quibusdam vsu venit, vt in diuidendis rebus genus, quod habent proximum, dissimulatione ejusdem prætermittant, quod certe ad naturam singularem spectare crediderim.

Vetustiores etiam aliquid tribuere institutioni, plus tamen naturæ consueuisse compertum habeo, quod facile est ad colligendum ex loco elegantissimo apud *Pindarum* in Nemeis hymn. 3. qui hominem obscurum ait esse eum, qui teneat illa verbotenus, quæ didicit, aliter alias atque aliter affectus, vt nunquam certo ingressus fuerit pede, tanquam aliud stans, aliud sedens acturus, in vtrumque pedem claudus vacillans, tametsi mille virtutum, imo plurium millium imperfecto intellectu gustum capiat. Istud carmen mirabili verborum complexione conceptum ipsum recitare iuuabit: *ὁ δὲ διδάσκει ἔχει ἐφ' ὧς ἀνὴρ, ἀλλοτ' ἄλλα πνεύων, ἐπὶ σὺ ἀδρακεῖ, καθέβατο ποδὶ, μυριάων δ' ἀρετῶν ἀτελεῖ νόσφ' ἔγενεσθαι.*

Rectene & commode, an contra interpretatus fuerim, constabit ex eo, si vrgeas, hunc qui eruditione nitatur & opinionibus, vt quam multa teneat, idem tibi commontret, se vlla in re & firmum & absolutum præstitisse. Laudem habet perspicax Herm. Vulteji ingenium, & in iure Rom. prudentia, quam ipsemet agnosco non inuitus. Is autem in Prolegom. horum librorum, quos scripsit de Jurispr. Rom. non pauca in iis desiderat a se tam perspicue, quam vellet, non dicta, vt magis eos accuratior dilgentia opus habere censent.

De æquitate imprimis, (quæ in iure honorario maxime conspicua esse dicitur, nisi quod alii id ipsum insistentur) monet, modo ea jus summum non patiat fieri iniustitiam, eam totam ex natura esse petendam, siquidem quoties scribitur, vtcunque habeat singulare quidquam, hoc ipsum tale esse desinat toties, dum ad factum incidens accomodari aptum sit. Omnia enim vt iure definiantur, ceu infinita, effici nunquam posse. In
his

his quoque, quæ ad cognitionem juris pertinere arbitra-
tur, vt priuato pleraque studio addiscantur suadentibus
accedit. Pluribus item adminiculis instructi vt veniant
necesse esse, qui jus discere cupiant, oleum alias & ope-
ram perdituri. Ad voluntatem loquitur idem ceu oc-
cultaturus sententiam eorum, qui opinentur, haud asse-
cuturum jurisprudentiæ necessariam cognitionem, nisi
satis paratum h. e. omnium artium, singularumque phi-
losophiæ partium notitia perfectiore probe imbutum. Ni-
hil vero opponit iis aliud, præter id quod Icti perfecti
simulachrum ante oculos ponant, cuius imaginem faci-
lius quis descripserit, quam ipsum fecerit. Quia tamen
instituendum retur non illum, qui fingatur, sed vere eti-
am fieri possit, diuersum ab illis sentire præ se fert: non,
quod diffiteatur, si quem destituat naturalis quædam ad
jura discenda inclinatio atque propensio, de eo speran-
dum aut expectandum vix esse, vt quidquam inuita di-
cat faciatue Mineruâ, imo optata eo dirigat, illam æta-
tem esse ~~sumitum~~, & ea ~~ingitorum~~ ingenia, quin & res
eorundem atque commoda ita ferre, vt exactiorem so-
tius philosophiæ ejusue partium doctrinam ad jurispruden-
tiam discendam afferant. Attamen, quantum spon-
det? parco scilicet contentus, quod faciat potissimum
ad rationalia & moralia, quæ dicuntur, præcepta, qui-
bus oneretur aliquis simius, quid agat; quem pari ratio-
ne rei tantum Rom. *diuisoria* vt turpem cauere iubet.
Imo caueant, qui iuuentutem erudire velint, ne neglecto
fundo & relictis fontibus extra oleas vagentur, sed ab
inutilibus hoc separent, quod frugem polliceatur. Ec-
quid vero pretii? an nullum constituit philosophiæ na-

tura

turali, aut studio mensuræ et quantitatum, quibus res, a rebus discernere æquum est? ne plurimarum rerum ignoratione contingat, vt harum vicissitudines ad vocabula deflectantur, qualem verborum inanem volubilitatem quisque ex merito irideret. Dabo autem, vt aliquis esse videatur, qui jus nudum sine veste perspectum sic habeat; quas tandem citra vsum is præberet aut publice aut priuatim vtilitates? Num quis ferat hic, quod spectatricem et adjudicatricem omnium rerum prudentiam atque sapientiam nostro æuo plerique diuiduam faciant, vt nunc ingenio opus, nunc arbitrium recipere jus sit? Reliquum est, vt videamus, qualis iste sit vsum? Certe non is, qui temporibus Justiniani Imp. fuerat, et nunc erit, si vera prædicat. His enim moris fuisse negat, vt sæpe vterentur scriptis legibus, vt magis custodirent, quod consuetudine introductum, et si qua in re hoc deficeret, tunc hoc quod proximum et consequens ei erat, et si ne id quidem appareret, tunc vrbs Romana quibus vteretur legibus, easdem acciperent. Enim vero, si modo aliquem vsum juris esse in docendo contingat, in dubitatione est, an eum verum et germanum dicere debeat. Proprium potissimum consistere perhibet in faciendo, h. e. iudicando et aduocando, quae duo si vel maxime a se inuicem distinguas, ita tamen esse affecta, vt qui norit vnum, norit etiam alterum. Vtrumque autem illud absolui experientia, partim ex cognitione juris historica accipienda, partim quotidianis actionibus comparanda. Quod profecto hominis cuiusdam magni et persapientis videtur, qui minime stulte cogitat, si alta quadam mente praeditus, hac veritatis tam non

non profundam, quam certam inquisitionem, plenam nec periculosam consiliorum maturitatem, æquitatis perfectam absolutamque rationem, denique ceu vir optimus bonæ fidei integritatem non fucam comprehendat. Ea singula igitur, tametsi inepta aut odiosa haberi non debeant, neque moleste et putide dicta; non inficias iuerim, ea diuersos inter se aditus habere, quibus ea persequi necesse sit; At enim quasi nodum vinculumque desiderant, vt rite copulentur, alioquin parum profutura existimem. Quamobrem nolo etiam, temporis angustia nunc impeditus importunius insistere, sed abrupto filum, quod dudum cognouerim, quid valeat vspiam ambitiosa quaedam inuidencia aduersum hos, qui bonis literis succurrere occoeperint, vt iis quasi dedita opera insidientur gregarii homines, ipsimet ouo depili nudiores. Exorare autem licebit L. B. atque iuuenes imprimis, qui iuri dant operam, diligenter monere, vt in præsentia hoc contenti Catone meo exemplo se componant ad agendum, memores, rem jam non vltra recipere cunctationem, donec senescant cum iis, qui animi aegritudine lenienda, imò exuenda, multa dicunt & non faciunt; vt facile sit ad intelligendum, illos, quod multo opere imponunt aliis, ipsosmet non credere. Caeterum opto, quemque curare sedulo, vt ab ineunte ætate ipsi sit mens sana in corpore sano: quo bene valeat totus, et in totum iucunde viuat, ea spe fretus, fore imposterum quoque, qui curent, vt bonum virum ament, eique auscultari veniant ante, quam ex animo admonitiones accuratissimæ effluant. Dab. e Museo.

Halæ Saxon. d. 25. April. a. 1767.

L

Ap-

APPENDICVLA

PROBLEMATIS GRAMMATICI, STVDIOSÆ IUVVENTVTI AD-
POLITIOREM LITTERATVRAM REVOCANDÆ.

Cæterarum artium homines cum animaduertam spe-
ctatos atque probatos, cur non liceat etiam Gramma-
ticis procedere aliquantum ad virtutis aditum? Si co-
gitent vix fore, vt ille sit Logicus, qui nec Gram-
maticam calleat: tamen nolim in rebus, quæ fortassis
parum vtilitatis habituræ sint, tantas intercedere con-
trouersias, quibus componendis præuideamus facile,
quam simus impares. In eo quidem genere esse non
credam qui disputent, v. c. Num proprie sit casus,
quem Nominatiuum siue rectum vocant? quia a nullo ca-
dit. Nam cadit vtique ex sua terminatione in aliam.
Itaque dubitationem nullam habet, Gerundia actiue vel
neutraliter significare; de passiuâ autem significatione,
num aliquando ei locus sit, quæstio est. *Laurentium*
igitur *Vallam*, quem virum de lingua latina non mi-
nus prope meritum putant, quam olim de imperio
Rom. Camillum, patiamur de manibus nobis excuti?
Is vero, cum Gerundia a Participiis in eo differre fa-
tererur, quod ista faciant ad significandam rei admini-
strationem sine tempore, Participia vero tempus con-
notent, sine rei administratione; ex pugna tamen cum
Th. *Linacro* de Participio præsentis passiuo discedere in-
certior visus fuit, annon inter participia numerari pos-
sint, meritoque participialia recte dicantur, quæ no-
stra ætate Philologorum quispiam, ob manifestum si-
gnificatum actiuum, ait esse Participia-Gerundiua, si
non, quod fieri debere negauerat *Linacer*, & pluribus
ra-

rationibus euicerat, præsens suum Participium cum Gerundio vterque confundit. Cunctanter sic idem Valla cedit Grammaticis, qui nolint Gerundium habere rectum casum, sed quatuor tantum obliquos, asseuerantius autem tenet: fortassis & casu recto non carere Nomen, quod & casus & genera in vtroque numero habeat, ex quo hoc verbum non sit Gerundium, quamuis regat præterea post se casum more verborum Participiorumque, ex quo Nomen non esse pateat. Nescio an perspicacius viderint, aut saltem magis perspicue docuerint, quibus Participia tantum, quotiescunque amittunt Tempus, in Nomina degenerant. Tantum liquet, qui statuunt nullum Gerundium terminari in *Ns*, a Valla discedere profus. Sed finge, id ipsum Verbi participium, in Ablatiuo casu consequentiæ sæpe legi, rarius autem propter compositionis difficultatem in Nominatiuo, quidni fateamur, efficere hoc ambiguitatem aliquando posse. Præsens ne esset an Futurum? quam ob rem per Actiuum loqui Auctores maluerint. Adde, si videbitur, quod contingat frequentius, vt Participium in *du* passiuè acceptum transeat in Nomen, quid frugifeceris tandem, contemplare, quo minus possit eadem semita comites habere illos loquendi modos, quibus ex mente Grammaticorum vna vox sensum gerat inter actiuum & passiuum veluti medium; imo quorsum flectere necesse sit hoc Verbi genus, quod retenta forma communi hunc significatum passiuum profus deponat.

Præsentior mihi est memoria Belli Grammaticalis, quod inter Nomina et Verba exortum Joh. Spangenbergius aliquando lepide descripsit, quam ne mecum re-

cognoscam characterem Participii, cogitantis neutri se parti adhaerere posse, sine grandi rerum suarum pernicie, de seruanda autem amborum gratia ideo securi, quod clam vtramque inflaret tibiam, ac dissimulata verfusia, ambabus buccis hauriret spem potiundae olim personae, quae in magnis viris habeatur. Neque vero facitus idem vlllo modo praeterire potuit, Gerundia & Supina declinandorum ciuiliū bellorum studio decernere, quod tutius videretur se cum his, qui loca vicina Verbo & Nomini incolerent, Participioque se adiunxissent, pro sapientia, quam in sinu ferebant, istuc ipsamet confugere.

Cæterum nescio, qua resfrigeratoria vi factum fuerit, vt apud plurimos in rep. litteraria versantes calorem & studium incorrupte loquendi atque sermonem latinum ab omni vitio remotum pure seruandi prope extinctum sentiamus, eo vsque, vt eos nec pudeat scripta sua tot vitiis ac sordibus commaculare. Non est omnino superstitio, neque nimia sollicitudo, odiosaue cunctatio, multoque minus partium amor aut aliquis fastus intolerabilis, quæ stimulum addant, neque metu cohibemur, ne exsuperantia in latinitatem amoris odium incurrere, nedum famæ & nominis estimationi aliquam maculam adspargere, nec in errores quosunque incidere contingat. Sed quemlibet sanum fateri oportet, latinæ linguæ cognitionem, eandemque haud superficialiam omnibus, & maxime iuri operam daturis esse profus necessariam, nisi dedecori sibi putauerint, in optimis literarum studiis occupari suaque industria in communem causam incumbere, vt magis illuc summopere contendant.

ERFURT, Diss., 1730 (1)

ULB Halle

003 749 266

3

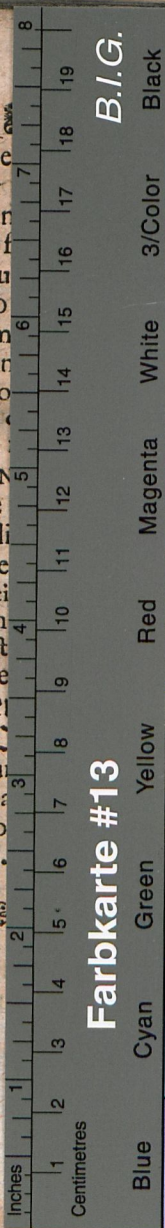

TA → OL

16

Pri. 3. num. 44.

Sept 1930 46
5

CONTEMPLATIO
REPETITA ATQVE POSTERIOR
SVPERAMENTORVM

EX PRIMA
MATERIÆ
ELABORATIONE FABRILI,
VULGO

179

des Wald = Spahns,

ID IMPRIMIS PERQUIRENS
QUOD IN EA CAUSA PRAECIPUE
IUSTUM EST.

AUCTORE
JOACHIMO JACOBO REINECCIO.

7. V. D.

HALAE MAGDEBURGICAE
LITTERIS VESTERIANIS MDCCLXVII.

